HISTORIA PERSECVTIONũ, quas in Aphrica olim circa D. Auguſtini tempora, Chriſtiani perpeſſi Sub Genſerycho & Hunerycho Vandalorum regibus.

Cui inſerta piiſſima Eugenii Carthaginenſis epiſcopi Confeſſio fidei atq; ſanctę Trinitatis.

Item, Alia Rebaptiſtarum, opiniones redarguentia.

Autore beato Victore Epiſcopo patrię Uticenſis.

¶ Colonię apud Eucharium An. 1537 menſe Aug.

MAIORVM
SIMVL AC LITERARVM OR namentis nobilitato Satrapæ D·Eb berhardo a' Dann, arcis Wartbur gicæ, nec non Iſenachenſis urbis illuſtri præfecto, Domino ſuo plurimum colendo Reinhardus Lorichius Hadamarius S. D.P.

SCio, uir clariſſime, te ualde miraturum, quæ cauſa fuerit, cur ego, cui neceſſitudo uel aliqua tecum non intercedat, hanc Africanæ perſecutionis hiſtoriam, à tinearum, quibus arrodi uidebatur, iniuria uindicatam, uoluerim ſub auſpicio tui nominis, in publicum prodire. Atqui ſatis amicitiæ (ſi pateris) contractum arbitror, ex communibus artium liberaliũ ſtudijs, quæ maxima neceſſitudinis uincula Cicero prædicat. Inſatiabili tu bonarum literarum am ore teneris, & ego

ego,ſi non pari,tamen qualicũq;. Quæ ſi for ſitan ut leuioris momenti cauſa queat eleuari,ſuccedent aliæ,quæ calcar addiderũt, & quibus ad audaciam, ipſe tu feneſtram aperu iſti, Etenim teipſum neges,aut tot animi doti bus expolitum exuas oportet,ſi à cultoribus humanitatis,obſeruari et impenſe coli nolis. Sed ut idẽ maneas, & nolens uolens teipſum perferas,neceſſe eſt,ita hoc, tui ſtudioſo faue as,non iniquum erit. Autoritate ſumma præ diti uiri complures,tuam encomijs mihi non fucatis uirtutem, optima diſciplinarum fruge redimitam prædicauerũt,ut omnino barbarus haberi poſſim, ſi de bonis literis optime merito tibi qualibuſcũq; ſcriptis nõ oſten dero,quanto, ſtudiorum ac uirtutis cauſa, te uel amore uel officio proſequi debeã,digniſſimum, quem ſtudioſi certatim omnes aſſerãt dignum(ut aiunt)obeliſco,καὶ ἄξιον τοῦ παντός.Qui licet iſta re modeſtiam tuam magis offenderint,quàm gratum tibi fecerint, uera tamẽ aſſertione profiteri poterunt: Felicem illũ prin cipẽ,qui plurimos tui,ſimul ac D. Rodolphi Schenck in Suueynſzbergk prudentiſſimi uiri,ſimiles habuerit Neſtoras, hoc eſt,ſapientiſſimos uiros,magis intelligentia rerum diuina, & egregio doctrinarum fructu, quàm

prouectioris ætatis experientia, florentibus annis non conueniente, nobilitatos. Et fortunatam Germaniam, ſi cæteri nobiles omnes, exemplum ueſtrum imitati, bonas literas, ac uirtutum ſtudia proſequerentur, fauore paulo maiore, quàm uenationum nimiarũ, pomparum, ac compotationum certamina. Sed, ut in primis tu raro, ueræ nobilitatis ornamẽto præfulges, ita rarum hoc, non ubiq; uiſum hiſtoriæ monumentum, tibi dicandum exiſtimaui, uirtute tua dignum, in præſentiarũ arbitratus μνημόσυνον. Complures alias rerum geſtarum expoſitiones habes domi, ſed hanc nondum. Quæ tempora illa duriſſima, circiter annum dñi. CCCCXXX. complectitur, quibus effera gẽs Vandalorum, ab Hiſpanijs in Africam tranſiens, ab initio non ſolum armis ac flammis uaſtauit omnia, ſed etiã Chriſtiano ſanguine conſpurcauit, & Arrianorũ epiſcopi crudelius, quàm rex impius, & Vandali ſæuierunt. Illius igitur beneficio res bibliothecæ tuæ iam accedẽt complures, lectu dignæ, & obſeruatu plurimæ, Videbis, quãto olim Chriſtiani feruore domini uerbũ amplexi, & non ore tantum profeſſi ſint, ſed factis omnibus, ac ſanctis operibus ad amuſſim expreſſerint, Non eñ, ſicut hodie uidemus fieri,

cum admiratione primum, ac gaudijs accepe runt, mox diuitiarum, gloriæ & uoluptatum humanarum præſtigijs eluſi, deſpicatum habuerunt, ſed diuino fauore partam, margaritam iſtam precioſam, uniuerſæ totius orbis claritati præferre nō dubitarunt. Nec ad tem pus credentes, in afflictionum temporibus receſſerunt, ſed potius in orationibus, ieiunijs eleemoſynis, ſiti, fame, laboribus, lachrymis, uerberibus, carceribus ac periculis frequētes fuerunt, ac fortes perdurauerunt, ut manibus admotis aratro nunquam reſpiciendo, fierēt apti regno Dei. Quotus autem quiſq; noſtrū eſt, qui procellis aduerſitatum ingruentibus, non reſpiceret? Atqui hoc in libello, uaria, nō emortuæ, nec in ueſtibus aut lingua ſolū poſitæ, ſed uiuacis & operibus ſuis undiq; ſanctis expſſæ fidei leges exēpla, miraculis dei pluri mis cōfirmata. Cōtēplaberis egregia Chriſti martyrū tyrocinia, quorꝫ alios Alleluyaticū (ut cum Victore loquar) melos canendo miſerabiliter interemptos, alios candentis ferri laminis exuſtos, alios per plateas raptos, uel ab equis furioſorū ꝓculcatos, uel à tortoribus crudeliter dilaceratos, alios incendijs concre matos, alios fœtido cœno, aquis marinis, amurca, aceto faucibus inclemēter infuſo ſtrā-

gulatos & enectos, alios alio atq; alio mortis horridioris genere trucidatos. Obſeruabis presbyterorum, diaconorum, ſubdiaconorum, ac uirginum ſacrarum & monachorum ordines, à Chriſtianis habitos in precio, & cœnobia ab ĳs culta, qui carnalia membra Chriſto dedicaſſent, non humano, ſed ſpōſi Chriſti coniugio deuincti. Cognoſces, quibus ira diuina ſupplicĳs affecerit eos, qui populū inſontem afflixiſſent, & qui templorum ornamenta rapuiſſent, &, ut ipſe Victor ait, de pallĳs altaris ſibi camiſias & femoralia feciſſent. Cōſiderabis eccleſiaſticos theſauros argēteos uel aureos aliquando diſtractos, ſed non niſi neceſſitatibus ſummis urgentibus, ut ad Chriſtianos captiuos, in priſtinā libertatem aſſerendos. Poſtremo recreaberis pĳſſima catholicæ fidei, ac S. Trinitatis confeſſione, quā multi cruore ſuo ſanciētes, expleto certamine, coronam ad immarceſſibilem peruenerunt. In quibus omnibus ſtudia pietatis, & potiſſimū imitatu digniſſima dogmata perpendes, non requiſiturus, oratorĳs blanditĳs arridentem, aut fuco pigmentatā dictionis phraſim, quam è tuo, ſi libeat, librario theſauro poteris depromere. Porro noſter in ea tempora Victor incidit, in quibus lugendi & grauiſſima patiē-

di,non libros circumferendi, aut cultioribus literis operam nauandi, facultas fuit oblata. Quod ſi,autore Cicerone, Leges inter arma ſilent, quanto magis tyrannicas inter furias politioris literaturæ ſtudia conticeſcunt? Veruntamen à latinitate pura, non tam alienus exiſtit,ut ab hominibus mei ordinis atq; loci iure debeat aut poſſit eleuari. Quapropter ea humanitate, qua amicos & doctrina & ſanctimonia conſpicuos ſoles, S. Victorem hoſpitem excipe,quem iſthuc mittēs, ego ſum precatus,ut intercedendo roget,quò me ſimul,non in amicorum,ſed in clientelarum tuarum numerum recipere digneris.

Bene uale,
Marpurgi, Kalendis Septembribus
Anno.
1537.

Ea quę ſequuntur tertium Victoris librū, inſecuta, quartū fecerunt, ſed huc trāſlata ſunt, partim, vt ad tertium, in quo fit huius pręſentis hiſtorię mentio, librū vēturus, cognitū habeas id, quod eodē finito ſequebatur, partim vt hic vel vnica lecta pagina, ſtatim accipias ſpecimē conſtantię, qua fortes Chriſti martyres, in hiſtoria ſequenti, mortem oppetere maluerunt, quam a Chriſto reuelli.

PASSIO SEPTEM CHRISTIAnorum fratrum.

PRædicaturus triumphos beatorum martyrum, ad enarranda, quæ geſta ſunt, auxilium expoſco diuinū, ut qui illis præſtitit ſuperandi uictoriam, mihi indigno & immerito, quantulacūq; uerborum porrigat ornamenta. Tūc etenim ualebo, quæ deſiderata ſunt, indicare, ſi ipſi dignantur pro me miſero, domino ſupplicare. Septimus namq; agebatur annus crudeliſſimi atq; impiiſſimi regis Hunerychi, & ecce antiquus hoſtis ueternoſus utiq; anguis, triſulci lingua uenena uibrans, Cyrillo quodam Arrianorū epiſcopo miniſtro uſus eſt, ſubuertens & obtinens animū regis cruēti, ut ita ſuaderet, non poſſe eum pacatum atq; longæuū obtinere regnum, niſi nomē perderet innocentum. Qui tamen dei iudicio poſt non multos dies, turpiſſima morte præuentus, ſcatens uermibus expirauit. Inſectari cœpit ore cruento omnem catholicorum multi

tudinem, quæ per totam prouinciam Africanam, in modum (ſicut prædictum eſt Abrææ patriarchæ) harenæ maris fuerat multiplicata, ut etiam rebaptizationis ſauciaret machæra, atq; ſtolam illam ſingularis & puri baptiſmatis, quam Chriſtus uino ſuæ carnis purificans, prælo exprimens crucis, fecerat dealbatam, tetræ nigredinis turparet illuuie ſordilenta. Accipiens quoq; tyrannus, ut erat docilis & ferus, ſerpentinam ſuggeſtionem, feralibus edictis uno tempore totam cœpit Africam cõmouere. Primo ſacerdotũ & miniſtrorum copioſiſſimam & maximam turbam, in lõginquas & extremas regiones exilio crudeli detruſit. Quibus bis acutũ genus frumenti (quod iumentis ſolum edere conceſſum eſt) nequaquã induſtria molarũ, ſed manente furfuris cortice, loricatum, pro miſeratione dari præcepit. Poſtea uero creſcente impietatis inſania, etiam hoc auferri crudeliſſimus imperauit, poſt modicum quoq; tẽporis uniuerſas ſimul eccleſias, præiudicatis uenerabilibus portis, cementis ingentibus claudi mandauit. Vniuerſa namq; monaſteria uirorum uel puellarum ſanctarum gentibus, id eſt, Mauris, cũ habitatoribus donari præcepit. Vnus fuit omnibus eiulatus, unus

pro Chriſto moriendi integer & plenus affectus. Paria currebāt flumina lachrymarum, quia promiſerat dominus cibari eos pane lachrymarũ, & potari eos in lachrymis in mēſura, aut forſitan ſine menſura. Et ſi reperta eſt exiens de arca, inhiās cadaueribus mortuis, pars aliqua pereuntium coruorum, maior eſt tamen in nomine trinitatis numerus felicium columbarum. Quanti nobiles & optimi uiri, ampli & lati ceſpitis domini terram cælo cõmutauere, & ſimul corpus cũ ſubſtātia tradiderunt, atq; delicatæ & nobiliſſimæ fœminæ, contra uerecũdiam naturæ, ſpectate uulgo, uirgis cæſæ, uarijsq; tormentis cruciatæ, uictoriæ trophæa portarunt, quāti infantuli irridentes edicta feralia ante mundũ contempſere, priuſquā in illecebroſam eius ſemitam introirent? Tunc apprehenſi ſunt ſeptem fratres, qui tum ad concordiam dominicæ ſeruitutis in monaſterio habitantes in unum, quia bonum eſt & iucundum habitare fratres in unum, id eſt, Bonifacius diaconus, Serus ſubdiaconus, Ruſticus ſubdiacon⁹, Liberatus, Abba, Rogatus monachus, Maximus monachus. In numero ſcilicet Machabæorum, quos una mater Eccleſia catholica genuerat, & per uiſcera fontis æterni ſa-

lubriter pepercrat, de territorio Capſenſis ciuitatis, cui præfuit ſanctus Vindemialis ſacerdos egregius, & Chriſti fidelis antiſtes. Qui acti ad urbem Carthaginenſem, primo eis illecebroſis blandimentis ſerpens uoluit ſibilare, promittens honores caducos, & diuitias, ingentium uoluptatum neceſſarias, & regis amicitias, uel alia multa, quæ ſolent inſipientium animas, aucupante diabolo uiſco mundiali, captare. Sed hæc oīa milites Chriſti ac ſi contagia reſpuerunt, clamantes uno ore: Vnus deus, una fides, unum baptiſmū: Nec poterit in nobis, adiuuante domino, iterari, quod in ſancto Euangelio præceptum eſt dari: Quia qui ſemel lotus eſt, non habet neceſſe iterum lauari, quia mundus eſt totus. Facite quod uultis, inferte pœnas corporibus noſtris, melius temporalia admodū ſuf ferre ſupplicia, quàm æterna pati & ſubire tormenta. Habete quod promittitis, cum ipſis diuitijs poſt paululum perituri, nobis uero nullus de poſtibus fontium ualebit euellere, quos in uno baptiſmate artifex Trinitas dignata eſt titulare. Quid multa? Dum tali cōſtantia diuinitus munirentur, iuſſi ſunt carcerali cuſtodia mācipari, Et ita crudelius arctati ferri ponderibus, tenebroſis deputati ſunt

locis,ubi nulla miſeratio arrideret lenitatis. Sed populus iſte memoratæ urbis in domino ſemper fidelis, dato munere carcerarijs, die ac nocte Chriſti martyres frequentabat, & ita ab eis doctrina & uirtute fidei roborati,ut talia etiam ipſi pro Chriſti nomine plena delectatione ferre cuperent, & capitulo perſequenti facile ſupponerēt colla. Hoc aūt tyrannicas peruenit ad aures. Qui ebrietate furoris accenſus, iubet eos inauditis ſupplicijs adigi,& maioribus uinculis onerari. Nauemq́ imperat lignorum aridorum manipulis adimpleri,atq; in eadem omnibus alligatis,in medium pelagus,igne ſuppoſito,cōcremari. Eductisq́ illis de cuſtodia, multitudo populi dei,bellatores Trinitatis,quaſi agnos innocuos,ad uictimam deducebat,& rugientium pondera catenarum, quaſi quædā monilia præuidebat,quia non fuerunt illa uincula,ſed potius ornamenta. Incedebant itaque cum fiducia ad ſupplicium, quaſi ad epulas concurrentes,una uoce per ambitus platearum domino decantantes: Gloria in excelſis deo,& in terra pax,hominibus bonæ uoluntatis. Votiua certe nobis hæc dies eſt, & omni ſolennitate feſtiuior. Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies eſt ſalutis, quan-

do pro fide domini dei noſtri, pferimus præparatum ſupplicium, ne amittamus acquiſitæ fidei indumentum. Sed & populi publica uoce clamabant: Ne timeatis populi dei, neq; formidetis minas atq; terrores præſentium tribulationum, ſed potius moriamur p Chriſto, quomodo & ipſe mortuus eſt, redimens nos precioſo ſanguine ſalutari. Vnũ tantum uehemẽti conatu, qui inter eos infantulus uidebatur, nomine Maximum, cupiebant autores malorum, à ſanctorum conſortio ſeparare, dicentes: Infantule, quid feſtinas ad mortem? dimitte eos, inſaniunt. Sed audi conſilium, ut poſſis inuenire uitæ remedium, & tanti regis adire palacium. Tunc ille, ætate quidem puerili, ſenili tamen maturitate clamabat: Nemo me ſeparet à ſancto patre meo Abbate, Liberato & à fratribus meis, qui me in monaſterio nutrierunt. Cum ipſis ſum in timore dei cõuerſatus, cum ipſis deſidero paſſionem ſuſtinere & ſuſcipere, cũ quibus credo me & futuram gloriam inuenire. Nolite putare quia poteritis ſeducere pueritiã meã. Simul nos dominns ſeptem uoluit congregare, ſimul dignabitur omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo potuit perire de ſeptenario illo numero felicium Ma-

chabæorũ, ita etiam ſeptenus numerus noſtræ congregationis, nullum inueniet detrimentum. Nam ſi negauero eum, & ipſe negabit me, quoniam ab ipſo dictum eſt: Qui negauerit me corã hominibus, negabo & ego eum corã patre meo, qui eſt in cælis. Et qui me confeſſus fuerit coram fratribus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui eſt in cælis. Educti itaq; cum feſtinatione ad nauale ſupplicium, pro uoluntate infandi regis, uel crudelium miniſtrorum, extenſis manibus & pedibus eleuati potius ferũtur, quàm ligati. Quo dum ignis fuiſſet lignis iniectus, ſtatim imperio diuino, uidẽtibus cunctis, extinctus eſt. Et dum ſæpius renouaretur nutriẽntibus ſtipulis, iterum atq; iterum extinguebantur ignei globi flammarum. Et cum inde magis tyrannus, furore ſimul eſſet & rubore repletus, iuſſit eos remorum uectibus enecari, & ita ſingulos in modum canum cerebris cõminutis extingui. Qui tali gñe mortis, debitum ſpiritum feliciter domino reddiderũt, nec expauerunt lignis quatientitibus mortificari, quibus ſemper fuit omnis ſpes in ligno. Sed cũ in mari uenerabilia corpora iactarentur illico, quod cõtra naturam eſt æquoris, eadem hora illæſa corpora pela-

gus littori reddere maturauit. Nec auſum fuit, ut moris eſt, triduana dilatione in ꝓfunda detinere, ne præcepto dominico minime pareret. Ad quod miraculi genus & ipſe tyrannus, licet impœnitens, ut fertur, expauit. Gaudens autem, quæ aderat, multitudo, corpora ſanctorum martyrum diligenti tradidit ſepulturæ. Præeunte clero uenerabili Carthaginenſis eccleſiæ, ubi etiam & prædicandi Diaconi iam confeſſoris effecti ſalutaris, & Miritæ geruli reliquiæ adfuere: Humatæ ſunt igitur cum hymnis ſolennibus Lyſpanæ reliquiæ beatæ ſanctorum, in monaſterio contiguo baſilicæ, quæ dicitur Celerinæ, & ſic in confeſſione Trinitatis beatiſſimi martyres paſſi ſunt, & ſpecioſum curſum certaminis ſui, coronante domino, perfecerunt, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum Amen.

HISTORIAE PERSECVTIONIS AFRICAE prouinciæ, tempore Genſerychi & Hunerychi Vandalorũ regum, ſcriptore beato Victore Epiſcopo patriæ Vticenſis.

PROLOGVS.

Vondam uetéres ob ſtudiũ ſapientiæ enucleare atq; ſciſcitari aſſidue, minime deſiſtebãt, quæ forte, uel qualia ꝓſpere, uel ſecus prouincĳs, locis, aut regionibus, eueniſſent, in quibus exacuentes ſtylum ingenĳ ſui, redolente magiſterĳ flore, ignaris hiſtoriæ calathos offerrent, gratuito munere propinatos, dabantq́ꝫ operam ut nequaquã lateret in totum, quod in parte fu

erat geſtum. Sed illi faſtu mundialis amoris inflati, gloriam elationis ſuæ lõge lateq́; geſtiebant laudabiliter diffamari. At uero uenerabilitas ſtudij tui, hiſtoriã texere iubens, inquirit ſimilitudinẽ, feruore diſpari, pari tñ amore. Et illi ut laudarẽtur in ſeculo, ipſe ut præclarus appareas in futuro, & dicas: In dñõ mino laudabitur anima mea, audiant manſueti et lætentur. Poteris (inquis) ut uoles, q͂a omne datum optimum, & omne donũ perfectũ, cælitus accepiſti, eruditus à tãto Pontifice, totoq́; laudis genere prædicando, beato Diacono, cuius ut aſtra lucentia, extant quàmplurima, catholici dogmatis, monimẽta dictorum, & ſat eſt tibi, uti æquipares doctrinam doctoris, quia ſatis eſt diſcipulo, ut ſit quomodo magiſter eius. Alium uideo Timotheum à cunabulis Eccleſiæ ſacris literis eruditum, nec non inter alios ſublimem atq; expeditum Lucam, arte medicum, apoſtoli, Pauli gentium doctoris, diſcipulũ. Ego iubentis imperio obedientiæ ceruicem ſubmittens, quæ obuenerunt in partibus Africanis debacchantibus Arrianis, ſenſim breuiterq́; indicare tentabo, & quaſi ruſticus operarius defatigans ulnas, aurum colligam de antris occultis, ſpeciem uero adhuc ſordi

dam atq; confuſam non cunctabor artificis iudicio,igni examinandam contradere, qui monetarios poſſit ſolidos efformare.

Perſecutionum Africæ Liber .I.

SExageſimus nūc (ut clarū eſt) agitur annus,quo populus ille crudelis ac ſæuus Vandalorū gentis Africæ miſerabiles attigit fines,trāſuadans facili tranſitu per anguſtias maris,quo inter Hiſpaniā Africamq; æquor hoc magnū ſpacioſumq; biſſenis millibus,anguſto limite ſe coarctauit. Tranſiens igitur quantitas uniuerſa,calliditate Genſerychi ducis,ut famam ſuæ terribilem faceret gentis, illico ſtatuit omnem multitudinem numerari, quam huic luci ad illam uſq; diem, uterus profuderat uentris. Qui reperti ſunt, ſenes, paruuli, ſerui uel domini, octoginta milia numerati. Quæ opinio diuulgata uſq; in hodiernū anceps gentibus, armatorum tātus numerus æſtimatur, cum ſit nunc exiguus & infirmus. Inuenientes igitur pacatam quietamq; prouinciam, ſpecioſitatem totius terræ florentis, quaqua

uerſum impietatis agminib' impetebāt, deuaſtando depopulabantur, incendio atq; homicidijs totum exterminantes, ſed nec arbuſtis fructiferis, omnimode parcebant, ne forte quos antra montium, aut prærupta terrarum, uel ſecluſa quæq; occultauerant, poſt eorum tranſitum, illis pabulis nutrirentur. Et ſic tali crudelitate furentibus, ab eorum contagione nullus remāſit locus immunis: Præſertim in eccleſijs, baſilicisq; ſanctorū, cœmiterijs, uel monaſterijs, ſceleratius ſæuiebant, ut maioribus incendijs, domos orationis; magis quàm urbes cunctaq; oppida concremarent. Vbi forte uenerabilis aulæ clauſas repererāt portas, certatim ictibus dextralium, aditum reſerabāt, ut recte tunc diceretur: Quaſi in ſylua lignorum ſecuribus conſciderunt ianuas eius in idipſum, in ſecuri & aſcia deiecerunt eam. Incenderunt igni ſanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui. Quāti ab eis et præclari pontifices, & nobiles ſacerdotes, diuerſis generibus pœnarum extincti ſunt, ut traderent, ſi quid auri, uel argenti proprium, uel eccleſiaſticū haberēt. Et dū (quæ erāt) urgentibus pœnis facilius æderentur, iterū crudelibus tormentis oblatores urgebant, autu-

mantes quandam partem, non totam oblatam. Et quanto plus dabatur, tanto amplius quempiam habere credebāt. Aliꝭs palorum uectibus ora reſeruātes, fœtidū cænum ob confeſſionem pecuniæ, faucibus ingerebāt. Nonnullos in frontibus & tibꝭs, neruis remugientibus torquendo cruciabant. Pleriſq; aquam marinam, aliꝭs acetum, amurcam, liquamenq́; & alia multa crudelia, tanquam utribus imbutis, ore appoſito, ſine misericordia porrigebant. Non infirmior ſexus, non conſideratio nobilitatis, non reuerentia ſacerdotalis, crudeles animos mitigabat. Sed quinimmo, ibi exaggerabatur ira furoris, ubi honorem conſpexerant dignitatis. Quātis ſacerdotibus, quantisq́; illuſtribus onera ingentia, ut camelis, uel aliꝭs generibus iumentorum, impoſuerunt, nequeo narrare. Quos ſtimulis ferreis ad ambulandum urgebant, quorum nonnulli ſub faſcibus miſerabiliter animas emiſere. Senilis maturitas atq; ueneranda canicies (quæ cæſariem capitis ut lanam candidam dealbarat, nullam ſibi miſericordiam uendicabat, ſed etiam paruulos ab uberibus maternis rapiens barbarus furor, inſontem infantiam allidebat ad terram. Aliꝭ è regione pedes tenētes à mea-

tu prorſus naturali,uſq; ad arcem capitis diſ ſipabant, quando tunc porta Sion captiua cantabat: Dixit inimicus incendere ſe fines meos,interficere infantes meos,et paruulos meos eliſurum ad terram. In ædificijs nonnullis magnarum ædium uel domorũ, ubi miniſterium ignis minus ualuerat,tectis ad modum deſpicatis,pulchritudinẽ ſolo æquabant,ut nunc antiqua illa ſpecioſitas ciuitatũ nec quæ fuerit prorſus appareat. Sed & urbes quàmplurimæ,aut raris,aut nullis habitatoribus incolũtur. Nam & hodie ſi qua ſuperſunt,ſubinde deſolabantur, ſicut in Carthagine nunc theatra,ædem Memoriæ,& uiam,quæ cæleſtis uocabatur,funditus deleuerunt. Et ut de neceſſarijs loquar, Baſilicã maiorem(ubi corpora ſanctorũ martyrũ Perpetuæ & Felicitatis ſepulta ſunt) Celerinæ, uel Scillitanorum & alias(quas non deſtruxerant)ſuæ religioni,licentia tyrannica,mancipauerunt. Vbi uero munitiones aliquæ uidebantur, quas hoſtilitas barbarici furoris oppugnare nequiret,congregatis in circuitu caſtrorum,innumerabilibus turbis, gladijs feralibus cruciabant,ut putrefactis cadaueribus,quos adire non poterant,arcẽte murorum defenſione, corporũ liqueſcentium

enecarent fœtore.

De ſancto Pampinia et de ſancto Manſueto.

QVanti & quàm numeroſi ab eis cruciati ſunt ſacerdotes, explicare quis poterit? Tunc enim & noſtræ ciuitatis uenerabilis Pampinias antiſtes, candentis ferri laminis toto aduſtus eſt corpore. Similiter & Manſuetus Iuricitanus, in porta incēſus eſt Fornitana. Qua tempeſtate Hippone obſeſſa eſt ciuitas, quam omni laude dignus beatus Auguſtinus, librorum multorum cōfector, Pontifex gubernabat.

Hippone obſeſſa, ubi ſanctus Auguſtinus erat Epiſcopus.

NVnc illud eloquentiæ, quod ubertim per omnes campos Eccleſiæ decurrebat, ipſo metu ſiccatum eſt flumen, atq; dulcedo ſuauitatis dulcius propinata, in amaritudinem abſynthij uerſa eſt, ut Dauidicum præconium conueniret: Dum cōſiſteret peccator aduerſum me, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis uſq; ad illud tēpus. Ducentos iam triginta & duos libros cōfecerat exceptis innumerabilibus epiſtolis, uel expoſitione totius Pſalterij, & Euangeliorum, atq; tractatibus popularibus, quos Græci homelias uocant, quorum numerum compre-

hendere, ſatis impoſſibile eſt. Quid multa? Poſt has truces impietatis inſanias, ipſam urbem maximam Carthaginem Genſerychus obtinuit, & intrauit, & antiquam illam ingenuam ac nobilem libertatem, in ſeruitutē redegit. Nam ſenatorum & urbis, non paruā multitudinem captiuauit, & inde propoſuit decretum, ut unuſquiſq; auri, argenti, gēmarum, ueſtimentorumq; precioſorum quodcunq; haberet, offerret. Et ita in breui auitas atq; paternas opes tali induſtria abſtulit rapax, diſponens quoq; ſingulas quaſcunque prouincias, ſibi Iacenam, Abaritanam atque Getuliam, & partē Numidiæ reſeruauit. Exercitui uero Eugitanam uel Proconſularem funiculo hæreditatis diuiſit. Valentiniano adhuc Imperatore, reliquas, licet iam exterminatas, prouincias defendente, poſt cuius mortem totius Africæ ambitum obtinuit. Nec non & inſulas maximas, Sardiniam, Siciliam, Corſicam, Maioricam, Minoricam, uel alias: multa ſuperbia ſibi conſueta defendit, quarū unam illarum, id eſt, Siciliā Odoacro Italiæ regi poſt modum, tributario iure conceſſit. Ex qua ei Odoacer ſingulis quibuſq; temporibus, ut domino tributa dependit aliquam tamen ſibi reſeruans partem. Præ-

terea præcipere nequaq̃ cunctatus Vandalis, ut Epiſcopos, atque laicos nobiles de ſuis eccleſijs & locis nudos penitus effugarent, quod etiam in plurimis factũ eſt. Multos enim epiſcopos, & laicos claros, atq; honoratos uiros ſeruos eſſe nouimus Vandalorum.

Sanctus Quoduultdeus in exilium miſſus.

Tunc uero memoratæ urbis Epiſcopũ, id eſt, Carthaginis, deo & hominibus manifeſtum, nomine Quoduultdeus, & maximam turbam clericorũ nauibus factis impoſitos nudos atq; expoliatos expelli præcepit, quos deus miſeratione bonitatis ſuæ proſpera nauigatione Neapolim Cãpaniæ perducere dignatus eſt ciuitatem. Senatorum atq; honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contriuit, poſt ea tranſmarinas in in partes proiecit. Pulſo namq; Epiſcopo, ut præfati ſumus, cum clero uenerabili, ilico eccleſiam, nomine Reſtitutam, in qua ſemper epiſcopi commanebant, ſuæ religioni mancipauit, atq; uniuerſas quæ intra muros fuerant ciuitatis, cum ſuis diuitijs abſtulit, ſed etiam foris muros quaſcunq; uoluit, occupauit, & præcipue duas egregias & amplas ſancti martyris Cypriani, unam, ubi ſangui

nem fudit, alterā, ubi eius corpus ſepultum eſt, qui locus Mappalia dicitur. Quis uero ſuſtineat atq; poſſit ſine lachrymis recordari, dum præciperet noſtrorum corpora defunctorum, ſine ſolēnitate hymnorum, cum ſilentio ſepulturæ, perduci? Addidit adhuc, ut pars clericorū, quæ remanſerat, pœnali exitio traderetur. Et dum iſta fierēt, qui ſupererāt magni ſacerdotes atq; inſignes uiri memoratarū prouinciarū, quas diuiſerat Vandalis, cogitauerūt ſupplicandi gratia regem adire. Qui dum (ut moris eſt) ad Maxilitanum littus exiſſent, quod Ligula uulgi conſuetudine uocitatur, amiſſis iam eccleſijs & rebus occurrere uiſi ſunt ſupplicantes, ut ad conſolandum populum dei, ſaltem habitandi facultas Vandalis iam dominantibus concederetur. Quibus dixit rex: Decreui ego de nomine & genere ueſtro nullum dimittere, & uos audetis talia poſtulare? Quos etiā uicino mari uoluit eadem hora mergere, niſi à ſuis diu, ne hoc faceret, rogaretur. Recedentes illi triſtitia et mœrore cōfecti, cœperunt qualiter poterant, & ubi poterant, ablatis miniſtris, diuina myſteria celebrare. Subinde autem creſcente opibus, regno, maior cœpit & ſuperbia propagari. Referā factum quod

ipſo geſtū eſt tempore. Fuit comes quidam Sebaſtianus, familiaris illius, gener comitis Bonifacij, acer conſilio, et ſtrenuus in bello, cuius Genſerychus ſicut conſilia neceſſaria habebat, ita & præſentiam formidabat. Cupiens autem illum extinguere, occaſionem mortis de religione quæſiuit. Cogitauit rex ut præſentibus epiſcopis atq; domeſticis ſuis, Sabaſtianum taliter conueniret: Sebaſtiane, inquit, ſcio quia fideliter nobis adhærere iuraſti, cuius ueritatem ſacramenti, labores tui uigilantiaq; demonſtrauit, ſed ut nobis cōnexa ſemper iugisq; maneat amicitia tua, hoc placuit præſentibus ſacerdotibus noſtris, ut eius efficiaris cultor religionis, quam & nos ipſi penitus ueneramur. Cui Sebaſtianus, rem inueniens miram, multisq; neceſſariam, pro tempore acute reſpondit: Quæſo domine rex, ut nunc panis mundiſſimus atq; ſimilagineus afferatur. Qui (cum ignoraſſet Genſerychus Sebaſtiani uictoriam) illico iuſſit afferri. Apprehendens itaq; Sebaſtianus mundiſſimum panem, ita affatus eſt: Hic panis ut ad tantum decorem ſplendoris ueniret, et menſæ regiæ neceſſarius haberetur, diſcuſſa ſpuria furfuris, ex maſſa ſimilaginis conſperſus, per aquam tranſiuit, & ignem:

Idcirco & aſpectu clarus, & eſu ſuauis habe⁻tur. Ita & ego mola catholicæ matris cōmolitus, & cribro examinationis & ſimila mundapurgatus, rigatus ſum aqua baptiſmatis, & igne ſancti Spiritus coctus. Et ut hic panis de furno, ita & ego pro officio ſacramentorum diuinorum, artifice deo, dei de fonte mundus aſcendi. Sed fac, ſi uelis, quod ipſe propono. Iſte panis confringatur in fruſta, madidetur aqua, & iterū conſpergatur mittaturq; in furnum, ſi melior exierit, faciā q̄d hortaris. Quam propoſitionem Genſerychus cum omnibus, qui aderāt, cum audiuiſſet, ita ligatus eſt, ut ſoluere omnino nō poſſet. Quare alijus generis argumento, poſtea bellicoſum uirum occidit. Et ut ad id redeamus, unde digreſſi ſumus. Terrent præceptis feralibus, ut in medio Vandalorū noſtri nullatenus reſpirarent, neq; uſque quaque orandi aut immolandi concederetur gementibus locus, ut manifeſte tunc prophetiæ uaticinium compleretur: Non eſt in hoc tempore princeps, aut propheta, aut dux, neq; locus ad ſacrificandum nomini tuo. Nam & diuerſæ calumniæ non deerant quotidie etiam illis ſacerdotib⁹, qui in his regionibus uerſabātur, quæ regiōes palatio tributa pen

debant. Etſi forſitan quiſpiam, ut moris eſt, dum dei populum admoneret Pharaonem, Nabuchodonoſor, Holofernē, aut aliquem ſimilem nominaſſet. Obijciebatur illi, quod in perſonam regis ita dixiſſet, & ſtatim exilio tradebatur, hoc enim tempore perſecutionis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, ut piorū nomen talibus inſidijs interiret.

Sanctos epiſcopos exilio relegatos.

QVa re plurimos ſacerdotum tunc nouimus relegatos, ſicut Vrbanum Girbenſem, Creſcentem Metropolitanū Aquitaniæ ciuitatis, qui centum præerat epiſcopis & uiginti. Habetdeum Teudelenſem, Euſtratium Suffectanum, & Tripolitanos duos, Viciſſabratenum & Creconium Nicenſem. Et Adrumentinæ ciuitatis Felicē epiſcopum, ob hoc, quod ſuſcepiſſet quendam Ioannem monachum tranſmarinum, ſed et alios multos, quos longū eſt enarrare. Quibus tamen in exilio poſitis, dum obitus obueniſſet, non licebat in eorum ciuitatibus, alios ordinari. Inter hæc tamen, dei populus in fide conſiſtēs, ut examina apum cereas ædificantia manſiones, creſcendo melleis fidei clauiculis firmabatur, ut compleretur illa ſententia: Quanto magis affligebantur, tanto ma-

gis multipl icabantur, et inualeſcebãt nimis. Poſt hæc factum eſt, ſupplicante Valentiniano Auguſto, Carthagineñſi eccleſiæ poſt longum ſilentium deſolationis, epiſcopum ordinari, nomine Deogratias.

Deogratias Epiſcopus.

QVare ſi nitatur quiſquam per ea, quæ per illum dominus fecerit, paulatim excurrere, ante incipient uerba deficere, q̃ ille ualeat aliquid explicare. Illo igitur epiſcopo conſtituto, factum eſt, peccatis urgentibus, ut urbem illam, quondã nobiliſſimam atq; famatam, quinto decimo regni ſui anno, caperet Romam. Et ſimul exinde regum multorum diuitias, cum populis captiuauit. Quæ dũ multitudo captiuorum Africanum attingeret littus, diuidentibus Vandalis & Mauris ingentem populi quãtitatem, ut mõris eſt Barbaris, mariti ab uxoribus, & liberi à parentibus ſeparabantur.

Vaſa eccleſiæ ad redemptionem captiuorum diſtraxit.

STatim ſategit uir deo plenus & clarus, uniuerſa miniſterij uaſa, aurea uel argentea diſtrahere, et libertatem de ſeruitute barbarica liberare, ut & coniugia fœderata manerent, & pignora genitoribus redderẽtur.

Et quia loca nulla ſufficiebant ad capiendam multitudinem tantam, baſilicas duas nominatas & amplas, Fauſti & Varij cum lectulis atq; ſtraminibus deputauit.

Opus piiſſimi Epiſcopi.

DEcernens per ſingulos dies, quantum quis merito acciperet, & quia pleroſq; manſio nauigij & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus numerus inter eos fuerat eorum, quos ille antiſtes ut nutrix pia, per momenta ſingula uice medici, circumibat ſequẽtibus cibis, ut inſpecta turba, quod cuiq; opus eſſet illo p̃ſente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere miſericordiæ feriabatur. Sed, excurrens per ſingulos ſciſcitans qualiter quiſq; ſe haberet, ita ſe tradiderat huic omnino labori, ut nec defeſſis mẽbris, nec àridæ iam ſenectuti, parceret. Quare liuore Arriani ſuccenſi, dolis eum q̃pluri mis uoluerunt ſæpius enecare, quod credo præuidens dominus, cito paſſerem ſuum de manibus accipitrum uoluit liberare. Cuius exitum urbis captiui ita planxerunt, ut tunc ſe putarent magis tradi manibus Barbaro℞ quando ille perrexit ad cælum. Functus eſt autem ſacerdotio annis tribus. Cuius amore & deſiderio populus intentus, poterat

membra digni corporis rapere, niſi conſilio prudenti, dum pro more orationi uacatur, neſciente multitudine ſepeliretur. Et quia tacendum ſemper non eſt de impietatibus hæreticorum, nec uerecundũ poterit eſſe, quod ad laudem facit patientis, ordinatur quidam ſacerdotio nomine Thomas.

Ordinatur quidam ſacerdotio nomine Thomas.

THomas Epiſcopus uenerabilis, dum uarijs ab eis inſidijs ſæpius arctaretur, quodam tempore uenerabilem ſenem in publica facie cathomos cæciderunt. Quod ille non ad opprobrium, ſed ad mercedem computans gloriæ ſuæ, in domino latabatur. Unde factum eſt, ut poſt obitum Carthaginis epiſcopi Eugitanæ, & Proconſulari prouinciæ, epiſcopos interdiceret ordinãdos. Quorum erat numerus centum ſexaginta quatuor. Qui paulatim deficientes, nunc uel ſi ipſi ſuperſunt, tres tantum eſſe uidentur. Vincentius Vigitanus, Paulus Sitmaritanus, uere merito & nomine Paulus, & alius Quintianus, qui nunc perſecutionem fugiens, apud Adeſſam Macedoniæ ciuitatem cõmanet peregrinus. Sed etiam tunc martyria plurima fuiſſe probantur, Confeſſorum autẽ ingens

& plurima multitudo, ex quibꝰ aliquos nar
rare tentabo, erãt tunc ſerui cuiuſdam Van
dali,fuit autem hic Vandalus de illis, quos
Milenarios uocant,Mauritanus.Saturianus
& eorum duo germani.Erat & quædã con-
ſerua eorum egregia Chriſti ancilla, nomi-
ne Maxima,corpore ſimul & corde decora.
Et quia Maturianus armorum factor erat,
& domino ſuo ſatis uidebatur acceptus, &
Maxima uniuerſæ domui dominabatur, cre
didit Vandalus, ut fideles ſibi magis memo
ratos famulos faceret, Maturianum Maxi-
mamq́ꝫ coniugali conſortio ſociare.

Nimis memorabile factum.

MAturianus adoleſcentulorum ſecula
rium more,coniugiũ affectabat, Ma
ximaq́ꝫ iam deo ſacrata,humanas nuptias re
futabat.At ubi uentum eſt,ut cubiculi adirẽt
ſecreta ſilentia,& Maturianus neſciens quid
de eo decreuerat deus, maritali fiducia quaſi
cum coniuge cuperet pernoctare,uiuaci uo
ce memorata famula Chriſti reſpõdit: Chri
ſto ô Maturiane frater,membra mei corpo-
ris dedicaui,nec poſſum humanũ ſortiri con
iugium, habens iam cæleſtem & uerũ ſpon
ſum,ſed dabo conſilium,ſi uelis poteris & ip
ſe tibi præſtare,ſcilicet,ut cui ego concupi-

ui nubere delecteris, ipſiq́ ſeruire. Ita factū eſt, domino procurante, ut obediens uirgini etiam adoleſcentiæ ſuæ animam lucraretur. Neſciente igitur Vandalo ſpiritalis ſecreti cōmercia, compunctus atq; mutatus Maturianus, etiam ſuis fratribus perſuaſit, ut theſaurum, quem inuenerat, haberent utpote germani, communem. Conuerſus itaq; cum tribus fratribus ſuis, dei quoq; puella comitante, nocte clam egredientes, Tabraceno monaſterio, cui præerat tunc nobilis paſtor Andreas, ſociantur. Illa uero haud procul monaſterium incoluit puellarum. Sciſcitante igitur Barbaro inquiſitionibus & muneribus crebris, quod geſtum erat, cęlari nō potuit. Inueniens itaq; iam nō ſua, ſed Chriſti mancipia, uinculis & uarijs tormentis dei famulos inſectatur. Agens cum eis, non tantum ut pariter miſcerentur, ſed quod grauius eſt, rebaptizationis cœno, fidei ſuæ ornamenta turbarent. Peruenit hoc ipſum uſque ad noticiam Genſerychi regis, qui præcepit ut tam diu torquerentur, donec illius ſuccūberent uoluntati. Iubet in modum ſerrarum fuſtes robuſtos ueluti palmatos, cum ſtipitibus fieri, qui quatientibus tergis non ſolum oſſa confringerent, ſed etiā terebrātes aculei

intrinſecus remanerent,qui dum ſanguis ef
flueret,diſſipatis carnibus,uiſcera nudarent.
Sequenti die,Chriſto medicante,ſemper in-
columes reddebantur. Hoc ſæpius & multo
factum eſt tempore, ut nulla plagarum ueſti
già uiderentur, Sanctoſpiritu ſemper curan
te. Poſt hoc Maxima dura cuſtodia compe-
de'q; crudeli extenditur,cui cũ dei ſeruorum
uiſitantium non deeſſet frequentia,uidẽtibus
cunctis,ingentium lignorum putreſcens ſo
luta eſt fortitudo. Miraculum hoc & uoce
omnium celebratur, & nobis, ad quem cu-
ſtodia pertinebat,cum ſacramẽto teſtata eſt
ita fuiſſe. At ubi Vãdalus uirtutẽ neglexit co
gnoſcere, diuina cœpit in domo eius uindi-
catrix ira graſſari. Moritur ipſe, & filij ſimul
familiæ,atq; animalia quæcunq; optima erãt
pariter inter eũt,Remanẽs itaq; dña uidua ma
rito,filijs,ſubſtantia deſtituta,ſeruos Chriſti
cognato regis Serſaoni gratia muneris of-
fert.Qui cum eos, utpote oblatos,cum gra-
tulatione nimia ſuſcepiſſet, filios uel dome-
ſticos eius ſanctorum merito malus cœpit
dæmon uarijs motibus agitare.Ex ordine il
le cognatus,ut geſtum erat,ſuggerit regi, de
creuit ſtatim rex cuidam gentili regi Mau-
rorum,cui nomen erat Capſus,relegandos

debere tranſmitti. Maximam namq; famulam Chriſti, confuſus & uictus propria uoluntate dimiſit, quæ nũc ſupereſt multarum mater uirginum dei, nobis etiam nequaquã ignota. Peruenientes autem traduntur memorato regi Maurorum, cõmanenti in parte heremi, quæ dicitur Caprapiſta, Vidẽtes igitur Chriſti diſcipuli, multa apud Gentiles illicita ſacrificiorũ genera, cœperunt prædicatione & conuerſatione ſua, ad cognitionẽ dei noſtri, Barbaros inuitare. Et tali modo ingentem multitudinem gentilium Barbarorum, Chriſto domino lucrati ſunt: ubi antea à nullo fama Chriſtiani nominis fuerat nominata, ueldiuulgata. Tunc deinde cogitant, quid fieret, ut ager incultus & ingraminatus, uomere prædicationis Euangelicũ ſuſciperet ſemen, & hymbre ſacri baptiſmatis rigaretur. Mittunt legatos, per itinera diſtenta deſerti, perueniunt tandem ad ciuitatem Romanam. Rogatur Epiſcopus, ut preſbyterum & miniſtros credẽti populo deſtinaret. Expletur gaudio ob id, quod petebatur Pontifex dei. Conſtruitur eccleſia, baptizatur ſimul multitudo maxima Barbarorũ, & de lupis grex fœcundus multiplicatur agnorum. Hoc Genſerycho relatione ſua re-

nunciat Capſus, de qua re ſurgens inuidia iubet famulos dei ligatis pedibus poſt terga currentium quadrigarum, inter ſpinoſa loca ſyluarum pariter interire, ut ducta atque reducta dumoſis lignorum aculeis, innocentum corpora carperentur, ita eos ligans, ut exitum ſuū inuicem præuiderent. Qui cum uincti currentibus indomitis equis, plāgentibus Mauris, ſeſe mutuo conſpicerent, uale ſibi in auguſto furore unuſquiſq; ita dicebat: Frater, ora pro me, impleuit deus deſideriū noſtrum, taliter peruenitur ad regnum cælorum.

Imitabile factum dei ſerui.

ITaq; orando atq; pſallēdo, gaudentibus angelis, pias animas emiſere, ubi uſq; in hodiernum diem non deſinit ingentia mirabilia Ieſus Chriſtus noſter dominus operari. Nam nobis quondam beatus Fauſtinus Burtinitanus epiſcopus atteſtatus eſt, cæcā quandam mulierem illuminatam fuiſſe, ubi ipſe aderat præſens. Accēditur poſt hæc aduerſus dei Eccleſiā Genſerychus, mittit Proculum quendam in prouinciam Eugitanam qui coarctaret ad tradendum, myſteria diuina, uel libros cunctos, ut domini ſacerdotes primo armis nudaret, & ita facilius inermes

hoſtis callidus captiuaret.

Contra illos qui ſacras res inique præſumunt.

QVis non poſſet condolere clamãtibus ſacerdotibus? Ipſi rapaci manu cuncta depopulabantur, atq; de palliis altaris, proh nefas, camiſias ſibi et femoralia faciebãt. Qui tamen Proculus, huius rei executor, fruſtatim ſibi comedens linguam, in breui turpiſſima conſumptus eſt morte.

Sanctiſſimi Valeriani epiſcopi patientia cum fortitudine.

TVnc enim ſanctus Valerianus Habenſſæ ciuitatis epiſcopus, dum uiriliter ſacramenta diuina ne traderet, dimicaſſet foris ciuitatem, ſingularis iuſſus eſt pelli. Et ita præceptũ eſt, ut nullus eũ neq; in domo neq; in agro, admitteret habitare. Qui in ſtrato publico, multo tempore nudus iacuit ſub aëre. Annos natus erat plures octoginta. Quem nos indigni meruimus ſalutare in tali exilio: Quodam tempore paſchalis ſolennitas agebatur, & dum in quodam loco, qui Reia uocitatur, ob diem paſchalis honoris, noſtri ſibimet clauſam eccleſiam reſerarent: comperiunt Arriani. Statim quidam preſbyter eorum Adiut nomine, congregatam ar-

matorum manum, ad expugnandã turbam innocentum accendit. Introeuntes è uaginis arma corripiũt, alij quoq; tecta conſcẽdunt, & per feneſtras eccleſiæ ſagittas ſpargunt. Et tunc, forte audiente et canẽte populo dei, lector unus pulpito aſſiſtens alleluyaticum melos canebat, quo tempore ſagitta iaculatus, cadente de manibus codice, mortuus cecidit: Nam & alij q̃plurimi ſagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probantur occiſi, nam qui gladijs tunc interempti non ſunt, poſtea pœnis attriti, regio iuſſu omnes necati ſunt, præſertim maturioris ætatis. Alibi namq; ſicut in Tumiruda contigit, Galbis, Vico, uel alijs in locis, tempore quo ſacramenta dei populo porrigebantur, introeuntes maximo cum furore corpus Chriſti, & ſanguinem pauimento ſparſerunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt. Ipſo enim Genſerychus præceperat tempore, ſuadentibus epiſcopis ſuis, ut intra aulam ſuam filiorumq; ſuorum non niſi Arriani per diuerſa miniſteria ponerentur. Inter alios uentũ eſt tunc ad Armogaſtẽ noſtrum, cuius cum diu ac ſæpius tibias torquendo tumentibus conſtringerent chordis, & frontem in qua uexillum Chriſtus ſuæ fixerat crucis, rugatam magis

quàm exaratam diſcindētes atq; mugientes, oſtenderent, nerui, ut fila aranearum, ſancto cælum reſpiciente, crepabant. At ubi tortores neruicas chordas diruptas eſſe uiderunt allatis crebrius fortioribus chordis atq; caballinis, illo nihil aliud niſi Chriſti nomē inuocante, illa omnia uaneſcebant, ſed & capite deorſum dum ad unum penderet pedem, dormire, quaſi ſuper lectū plumis ſtratum, omnibus uidebatur. Quem cum Thederychus regis filius, qui eius dominus erat, pœnis non ualentibus capite truncari iuſſiſſet, à ſuo prohibetur Iocundo preſbytero, dicente ſibi, poteris eum diuerſis afflictionibus interficere: Nam ſi gladio peremeris, incipiēt eum Romani martyrem prædicare. Tunc Thederychus in Bizagenam prouinciam, ad fodiēdas eum condemnat ſcrobes. Poſtea, quaſi ad maius dedecus, haud procul à Carthagine ubi ab omnibus uideretur, eum paſtorem præcepit eſſe uaccarum. Interim domino reuelante, cum dormitiōis ſuæ proximum cerneret diem, aduocat quendā Felicem uenerabilem Chriſtianum, procuratorem domus filij regis, qui Armogaſten, ut apoſtolū, uenerabilem habebat, dixitq; illi: Tempus meæ reſolutionis aduenit, obſecro

te, per fidem quā utriq; tenemus, ut ſub hac ilice me ſepelire digneris, redditurus deo noſtro, niſi feceris, rationem. Non quod ille curaret, ubi aut qualiter ſuum ſepeliretur corpus, ſed ut illud demonſtraretur quod ſeruo ſuo reuelauerat Chriſtus. Reſpondit Felix, & dixit: Abſit à nobis confeſſor uenerabilis ſed ſepeliam te in una baſilicarū, cum triumpho & gratia, quam mereris. Cui beatus Armogaſtes: Non, ſed quod dixi, facturus es. Ille timens Dei hominem contriſtari, ueraciter quod iuſſerat, promiſit ſe eſſe facturum. Statim intra pauciſſimos dies bonæ cōfeſſionis comes, de hac uita migrauit. Felix feſtinauit ſibi delegatum ſub arbore ſepulchrum fodere, cui cum intextæ radices et ſolidatæ aridæ telluris moram facerēt, & labore augeretur, ne tardius ſancti membra corporis humarentur, tādem abſciſſis radicibus multo altius terrā cauātes, conſpiciunt ſarcophagum ſplendidiſſimi marmoris præparatum, quale forte omnino nullus habuit regum. Sed nec quendam Archinimum nomine Maſculinum prætereo, qui cum multis inſidijs premeretur, ut catholicam amitteret fidem, ipſe eum rex poſtea blandiendo affatibus inuitabat, promittens eum multis diui-

tijs cumulandum, ſi uoluntas eius auditum facilem commodaſſet. Qui cum fortis atq; inuictus in fide maneret, iubet eū ſubire ſententiam capitalem, ita tamen callidus occulte præcipiens, ut ſi in illa hora uibrantis gladij pertimeſceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem glorioſum feciſſet. Si aūt fortem in confeſſione conſpiceret, à gladio temperaret, ſed ille, ut columna immobilis, Chriſto ſolidante, fortis effectus, confeſſor reuertitur glorioſus. Et ſi martyrem inuidus hoſtis noluit facere, confeſſorem tamē non potuit uiolare.

Saturi fortiſſimum in Chriſto factum.

NOuimus & alium ea tempeſtate, nomine Saturum, qui cum lucidum eſſet membrum Eccleſiæ Chriſti, & prauitatem Arrianorum libertate catholica frequenter argueret, fuit hic procurator domus Hunerychi, conuenitur accuſante Mauridano diacono, quem Hunerychus infauſtus, ſingulariter honorabat, ut fieret Saturus Arrianus. Promittuntur honores, & diuitiæ multæ, ſi faceret: præparantur ſupplicia dira, ſi nollet. Hac opinione propoſita, ſi regalibus iuſſis non obediret prima diſcuſſiōe, ſtatim amiſ-

ſa domus, ſubſtãtia, diſtractis omnibus man cipijs ac filijs, uxor eius, ipſo præſente, camelario ad cõiugium traderetur. Quod ille plenus deo, magis, ut uelociter præueniret impios, prouocabat. Ob hãc cauſam, uxor eius inducias uiſa eſt ab his quæ exequebantur, neſciente marito, petiſſe. Acceſſit ad maritũ altera Eua, cõſilio magiſtrata, ſed ille Adam non fuit, qui illecebras uetitæ arboris poma contingeret, quia non indigens, ſed Saturus uocabatur. Saturus ab ubertate domus dei, & torrente deliciarum eius potatus. Aduenit mulier ad locum, ubi maritus ſingularis orabat, conſciſſis ueſtibus, crineq́ʒ ſoluto, ſeq́ʒ comitantibus filijs, unaq́ʒ infantulum, qui tunc lactabatur, manibus geſtiens, quẽ proijciens ad pedes mariti, etiam ipſa ſuis genua complectitur ulnis, ſibilans uociferatiõe draconis: Miſerere mei dulciſſime, ſimul & tui, miſerere communibus liberis, quos conſpicis ipſe: Non ſubiaceant conditioni ſeruili, quos claros proſapia reddidit generis noſtri: Non ſubijciar ego indigno & turpi coniugio, uiuente marito, quæ mihi ſemper inter cœnas plaudebam de Saturo meo. Cognoſcit deus, quia inuitus facturus es hoc, quod forte uolũtarie aliquãti fecerunt. Cui

ille illud ſancti Iob reſpondit; Tanq̃ una ex inſipientibus mulieribus loqueris, formidarem mulier, ſi ſola eſſet huius uitæ amara dulcedo: Artificio diaboli coniunx miniſtras. Si diligeres maritum, nunquã ad ſecundã mortem attraheres proprium uirum. Detrahant filios, ſeparent uxorem, auferant ſubſtãtiam domini mei, ego ſecurus de promiſſis uerba tenebo: Si quis non dimiſerit uxorem, filios, agros, aut domum, meus non poterit eſſe diſcipulus. Quid ultra? Diſcedens mulier con filijs refutata, confortatus Saturus, ad coronam diſcutitur et ſpoliatur, pœnis cõteritur, mẽdicus dimittitur. Interdicitur ei prodeundi acceſſus, totum ei tulerunt, ſtolam tamen baptiſmatis auferre nõ potuerunt. Poſt hæc Genſerychus eccleſiam Carthaginis claudi præcepit, diſſipatis atq; diſperſis per diuerſa exiliorum loca, quia epiſcopus non erat, preſbyteris et miniſtris, quæ uix reſerata eſt, Zenone principe ſupplicante, per patricium Seuerum. Et ſic uniuerſi ab exilio redierunt, Quæ uero in Hiſpania, in Italia, Dalmatica, Cãpania, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutia, Venetia, Lucania, Epiro, Hellade geſſerit, melius ipſi, qui paſſi ſunt, miſerabiliter lugendo, narrabunt: Sed iam perſecutionis

noſtræ à Genſerycho cum ſublimiter tũ crudeliter geſtæ, iſte ſit finis. Durauit autem in regno annis. 37. & menſibus tribus.

LIBRI PRIMI FINIS

De Hunerycho ſacrilego Liber ſecundus.

MOrtuo igitur Genſerycho, Hunerychus Nundrius maior filius patri ſuccedit. Qui in primordio regni, ut habet ſubtilitas Barbarorũ, cœpit mitius & moderatius agere: Et maxime circa religionem noſtram, ut etiã ubi antea ſub rege Genſerycho prædicatum fuerat, ne ſpirituales fierent conuentus, conuenticula concurrerent populorũ. Et ut ſe religioſum oſtenderet, ſollicitus iubet eſſe requirendos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incendit, plurimos aũt deduxit nauibus tranſmarinis, quos pene omnes Manichæos ſuæ religionis inuenit, & in presbyteros præcipue et diaconos Arrianæ hæreſeos, unde magis erubeſcens, amplius exarſit. De quibus repertus eſt unus, nomine Clemẽtianus mo

nachus, illorum ſcriptum habẽs in femore: Manichæus diſcipulus Chriſti Iheſu. Propter quod magis memoratus tyrannus Iudebat, in uno diſplicens, quia cupiditate inſatiabili uehementius inhiabat, & prouincias regni ſui, uarijs calumnijs atq; indictionibus onerabat, ut de illo præcipue diceretur: Rex egens redditibus, magna calamitas eſt. Dedit aũt licentiam, Zenone Imperatore, atq; Placida, per edicta libri rogantibus, ut Carthaginenſis eccleſia ſibi, quem uellet, epiſcopum ordinaret, quæ iam uiginti quatuor annos tali ornamento fuerat deſtituta. Mittit ergo tunc ad eccleſiam Alexandrũ illuſtrẽ, huiuſcemodi legationem ferentẽ: ut in præſentia eius catholicus populus, dignum ſibi peteret ſacerdotem, deſtinans quoq; per notarium ſuum nomine Iutarit edictum, quod publice legeretur, hunc continens modum: Iuſſit nobis dominus dicere, quia imperator Zenon, & nobiliſſima Placida, per Alexandrum uirum illuſtrem, ſcripſerunt, petentes ut eccleſia Carthaginis, religionis noſtræ ꝓprium epiſcopum habeat. Hoc fieri præcepit atq; eis reſcripſit, uel legatis ab eis directis dicere iuſſit: ut ſicut petierunt uobis epiſcopũ, quẽ uolueritis, ordinetis ſub eo. Ita noſtræ

religionis epiſcopi, qui apud Conſtantinopolim ſunt, et per alias prouincias Orientis, ex eius præcepto liberum arbitriū habeant in eccleſijs ſuis, quibus uoluerint linguis populos tractare, & legem Chriſtianam colere, quemadmodum uos hic uel in alijs eccleſijs, quæ in prouincijs Africæ cōſtitutę ſunt, liberum arbitriū habeatis, in eccleſijs ueſtris Miſſas agere, uel tractare: Nam ſi hoc circa eos non fuerit reſeruatum, non tantum epiſcopus, qui ordinatus fuerit, uel clerici, ſed et alij epiſcopi, cum clericis ſuis, qui in Africanis prouincijs ſunt, iubebuntur inter Mauros mitti. Quod dñi edictum nobis præſentibus, quarto decimo kalen. Iuniarum uniuerſæ eccleſiæ legeretur, gemere cœpimus muſſitantes, eo quod inſidiantibus dolis malorū eſſet futura perſecutio præparata, & ita dixiſſe legato ꝓbamur. Si ita eſt, interpoſitis his conditionibus periculoſis, eccleſia epiſcopū non delectatur habere. Gubernet eam Chriſtus, qui ſemꝑ dignatus eſt gubernare. Quā ſuggeſtionem legatus accipere neglexit, ſimul et populus, ut tunc fieret, ait, ignis exarſit, cuius erat clamor intollerabilis, qui nulla poſſet ratione ſedari. Ordinato itaq; epiſcopo Eugenio uiro ſancto, deoq́; accepto,

ſublimis nata eſt lætitia, & gaudium cumulatum eſt Eccleſiæ dei. Exultans multitudo catholica ſub barbara dominatione, de ordinatione Pontificis reparati: Nam maximus numerus iuuennm atq; adoleſcentularum ſibimet in cõmune gaudens, atteſtabatur, quod nunquam uidiſſet epiſcopum in throno ſedentem. Porro ille uir dei, ſacerdos Eugenius cœpit per conuerſationẽ bonorũ operũ, uenerabilis & reuerendus haberi, etiã ab eis qui foris ſunt, & ita eſſe omnibus gratus, ut (ſi fas eſſet) animam ſuam pro eiſdem uniuerſis ponere delectaretur. Eleemoſynas quoq; tales per eũ dominus dignatus facere eſt, ut incredibile uidebatur, tanta eũ impendere, ubi eccleſia, totũ Barbaris tenentibus, nec unius nummi habere agnoſceretur facultatem. Humilitatẽ in illo, charitatem, pietatem, diuinitus condonatã, ſi quiſquam incipit, nõ poterit explicare. Pecunia apud eũ nũquam manſiſſe probatur, niſi forte tali hora offerretur, quando ſol diei explicans curſum, nocturnis tenebris ordinem daret & locũ. Tantum reſeruabat, quantũ diei ſufficeret, non quantũ cupiditas expetiſſet, deo noſtro quotidie ingentia & maiora donante. Sed cũ fama eius eſſet ubiq; celebris & manifeſta, cœ

perunt exinde Arrianorum epiſcopi inuidiā graui torqueri, quotidianis & præcipue Cyrillus, eum calumnijs inſectantes. Quid plura? Suggerunt regi de illo, ut ſuo nequaquā inſideret throno, neq; ad dei populū, uerbū faceret cōſuetū. Deinde quoq; mares uel fœminas in habitu barbaro incedentes, in eccleſia conſpicere prohiberet. Ille reſpondit, ut decuit: Domus dei omnibus patet, intrātes nullus poterit expellere, maxime quia ingēs fuerat multitudo noſtrorum catholicorum, in habitu illorum incedentiū, ob hoc quod domui regiæ ſeruiebant.

Impium iuſſum Hunerychi.

AT ubi ab homine dei tale reſponſum accepit, ſtatuit in portis eccleſiæ collocari tortores, qui uidentes fœminā, uel maſculum in ſpecie ſuæ gentis ambulantē, ilico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibusq; in eiſdē collocatis, ac uehementius ſtringentes ſimul cum capillis omnem pelliculam capitis auferrēt. Nonnulli, dum hæc fierēt, oculos amiſerunt ſtatim: Alij ipſo dolore defuncti. Mulieres uero poſt hāc pœnam, capitibus pelle nudatis, præcone præeunte, per plateas ad oſtenſionē totius ciuitatis ducebantur, quod ſibi (quæ patiebātur)

lucrum maximũ cõputabãt. Quorũ nos plu rimos nouimus, neſcimus tñ aliquẽ eorum, etiam pœnis urgentibus, à recto itinere deſtitiſſe. At ubi iſto fidelem modo infringere non ualuit ullum, cogitat, ut noſtræ religionis homines in aula eius conſtituti, neq; annonas, neq; ſtipendia ſolita peterent. Addidit quoq; & laboribus eos conterere ruſticanis, dirigit uiros ingenuos & admodũ delicatos, ad cãpum Vticenſem, ut ſub ardẽtis ſolis incendio, ceſpites meſſium deſecarent. Vbi omnes cum gaudio pergentes, in domino lætabantur. In quorũ contubernio qdam fuit, aridã habens manũ, quæ p annos quàm plurimos nullũ ei præſtiterat obſequiũ, qui cum ueraciter excuſaret ſe operari non poſſe, magis uiolẽter iuſſus eſt pergere: Sed ubi ad locũ uentũ eſt, & præſertim pro eo orando ingemuerunt oẽs, pietate diuina, illa arida incolumis cõfeſſoris reſtituta eſt manus. Hinc iam Hunerychi pſecutio doloris, atq; parturitionis noſtræ ſumpſit initiũ. Ipſe aũt qui ſeſe iãdudum bene oĩbus oſtenderat, deſiderans poſt obitũ ſuũ, filijs (quod nõ contingit) regnum ſtatuere. Dederychum fratrem filiosq;, Gẽtonijq; fratris nihilominus filios crudeliter cœpit inſequi, quorum nul-

lum dimitteret, niſi ei mors deſiderij ſui uoluntatem auferret. Primo ſciens uxorē Thederychi aſtutam (credo ne forte maritū, aut maiorem filiū, quia prudens uidebatur et ſapiens, cōſilijs acrioribus aduerſus tyrānum armaret) crimine impoſito, gladio eā interfici iubet. Poſt quā occiditur & ille filius magnus, literis inſtitutus, cui ſecundum cōſtitutionem Genſerychi regis, eo quod maior omnibus eſſet, regnum inter nepotes potiſſimum debebatur, accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare.

Iniuſtiſſimum & impijſſimum factum.

A Stante uulgo in media ciuitate ꝑ gradibus plateæ nouæ, epiſcopū ſuæ religionis, nomine Iocundū, quē patriarcham uocitabant, præcepit incendio concremari, ob hoc, quod in domo Thederychi germani regis acceptiſſimus habebatur, cuius forte ſuffragio, memorata domus regnum poterat obtinere, in quo impietatis ſcelere futurum nobis adeſſe proſpeximus malum, aientes inuicem ſinguli nobis: Qui eſt ſuo ita crudelis effectus in ſacerdote, quādo noſtræ religioni, uel nobis parciturus eſt iſte? Tūc & Getonij maiorem filium, nomine Godagis, cum uxore, abſq; ſolatio ſeruili, aut ancillæ,

crudeli exilio delegauit, fratrem uero The-
derychum poſt occiſionē uxoris & filij, nu
dum atq; deſtitutũ ſimiliter relegauit. Poſt
cuius mortem, qui ſupererat, infantulũ duas
q; filias eius adultas, impoſitas aſinis, longi
us affligendo proiecit: Sed & comites quàm
plurimos, & nobiles gentis ſuæ, obiectioni
bus falſis inſectans, ob quod ſe germanos fa
cerent, alios incendit, alios gladio iugulauit.
Imitator exiſtens Genſerychi patris, qui ſui
fratris uxorem ligato pondere lapidum, in
Auiſagam fluuium Cirtenſem fœtidum ia-
ctando demerſit. Et poſt necē matris etiam
interfecit filios. Sed & multos Genſerychus
pater moriens, ſacramento interpoſito, com
mendauerat, quos ille immemor fidei, & ſa
cramenti uiolator, diuerſis pœnis & incēdijs
trucidauit. Nam Eldicum, quem pater quon
dam præpoſitũ fecerat regni, iam annoſum
atq; ueteranum, cum dedecore capite trũca-
uit eiuſq; uxorem, cum alia nomine Thema
ria, in medio ciuitatis incendit. Quarum cor
pora per uicos & plateas trahi mandauit, q̃
tota die iacētia, rogatus à ſuis epiſcopis, uix
ueſperi ſepeliri conceſſit. Caniut namq; Eli-
dici fratrem, qui ad eccleſiam eorum cōfuge
rat, occidere non potuit, quem tamen in lo-

co latrinarum obſcœno concluſit, multoq́ꝫ eum ibi tempore degere ſtatuit. Poſtea cum caprario quodã, & ruſtico ad faciẽdas ſcrobes uineis profuturas condemnauit. Quos etiam duodecies per annum .i. per ſingulos menſes flagellis crudelibus diſſipabat, uix modico aquæ cibariȷ́q́ꝫ panis conceſſo. Hoc per quinqꝫ uel amplius perpeſſi ſunt annos quibus hæc ſupplicia ſufficere poterant ad æternam mercedem, ſi catholici fuiſſent & fidei ſuæ merito memorata perferrent. Sed ideo iſtud ſilere nequiuimus, ut impietas regis etiam in ſuis, minime ſileretur, qui nõ ſolum epiſcopum ſuum Iocundum, ut ſuperius demonſtrauimus, flammis aduſſit, ſed & presbyteros & diaconos ſuos .i. Arrianos quàmplurimos incendit, ſed inſuper beſtiȷs mãcipauit. Amputatis igitur in breui omnibus, quos timebat, & ſolidãs ſibi, ut putabat, regnum, quod breue futurum erat & caducum, ex parte ocioſus atqꝫ ſecurus, uniuerſa tela furoris in perſecutiones conuertit. Ante perſecutionis tamen tempeſtatem multis præeuntibus uiſionibus & ſignis imminens demonſtratum fuerat malum.

Viſiones ante perſecutionis tempora uiſæ à fratribus.

NAm ferme ante bienniū quàm fieret, uidit quidam eccleſiam Fauſti ſolito ornatu fulgentem, & dum lætaretur cādore tanti fulgoris, cereis quoque fulgētibus, pal liísq; uelaminum, ac lampadibus rutilantibus ſubito (ait) luminis illius concupiſcibilis extinctus eſt fulgor, ac tenebris ſuccedentibus, aduerſarius naribus natus eſt fœtor, omnisq; illa abbatum turba, expellentibus q-buſdā Aethiopibus, eiecta eſt foras. Ob hoc magis lamentandum, quod eam in claritate priſtina nequàquā uiderit iterū reſtitutam. Nam uiſionem iſtā, nobis præſentibus, ſancto retulit Eugenio. Vidit & quidam p̄sbyter ipſam Fauſti baſilicam, refertam turba innumerabilium populorū, & poſt paululum euacuatam, & repletam multitudine porcorum atq; caprarum: Item alius uidit areā triticeam uentilationi paratam, granis adhuc uentilatoris iudicio necdum à palea ſeparatis, & dum ingentis maſſæ (licet confuſæ) magnitudinem miraretur, ſubito ecce turbo ueniens tempeſtatis ſoniuago flatu, cœpit aduentum ſuum, ſurgente puluere, demōſtrare cuius impetu palea illa omnis omnino uolauit, remanētibus granis, poſt hæc uenit quidam procerus, ſplendido uultu habituq; ni-

tido fulgens, cœpitq; grana uacua, macilenta atq; ſimilagini reproba purgando proijcere, quæ diu examinans uix magnitudinem illius maſſæ licet probatæ, ad aceruũ tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabatqui dem præcelſus ſuper montem domini, qui Ziquenſis dicitur, & clamabat dextra læuaq;: Migrate, migrate. Alius cõſpexit rubente cælo turbatas ſulphureas nubes, quæ ingentes cœperunt lapides iaculari. Qui lapides dum cecidiſſent in terram plus accendebantur & maioribus flammis ardebant, atq; intrantes in penetralia domorum, quos inuenerant, accendebant. Qui aũt uidit, ait, cũ ſe in quodam cubiculo abſcondiſſet, miſeratione diuina ad eum flamma non potuit peruenire, reor, ut illud propheticum cõpleretur: Claude oſtium tuum, & abſcondere aliquantulum, donec tranſeat ira dei.

Viſio ſancti Pauli.

Vidit & uenerabilis Paulus epiſcopus arborem uſq; ad cælos ramis florẽtibus extenſam, quæ etiam dilatatiõe ſua omnem Africam opacabat. Et cum uniuerſi eius magnitudine & ſpecioſitate gauderẽt, ecce ſubito uenit aſinus (inquit) uiolentus, qui defricans ceruicẽ ſuam, ſuper robur radicũ eius,

impulſu ſuo cum ingenti ſonitu, illam mirabilem arborem eliſit ad terram.

Viſio Quintiani epiſcopi.

SEd Quintianus uenerabilis epiſcopus, uidit ſe ſuper montem quendam ſtare, de quo conſpiciebat gregem innumerabilium ouium, & in medio gregis duæ erant ollæ nimium bullientes. Aderant aūt ouium occiſores, quarum carnes ollis bullientibus demergebāt. Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo conſumpta eſt gregis. Reor ego illas duas ollas, Siccenſem & Larenſem duas eſſe ciuitates, in quibus multitudo prima fuerat congregata, & à quibus initium incendium ſumpſit. Aut Hunerychum regem & Cyrillum epiſcopum eius. Sed de multis uiſionibus, quia breuitati conſulendū fuit, hæc dixiſſe ſufficiat. Quid ultra? Cenſet primo tyrānus iuſſiōe terribili, ut nemo in ei⁹ palatio militaret, neq; publicas ageret actiones, niſi ſeſe Arrianum feciſſet. Quorum ingens numerus uigore inuicto, ne fidē perderet, militiam tēporalem abiecit, quos poſtea domibus omniq; ſubſtantia expoliatos, in inſulas Siciliam, & Sardiniam relegauit. Quinetiam ſtatuere per totam Africam feſtinauit, ut noſtrorum epiſcoporum defunctorum fiſcum

ſibi & ſubſtantiam uendicaret, qui autē defuncto ſuccedere poterat, non ante ordinaretur, niſi fiſco regali quingentos ſolidos obtuliſſet. Sed hoc ædificium ubi conſtruere uiſus eſt diabolus, ſtatim illud deſtruere dignatus eſt Chriſtus.

Auaritia impij Principis.

SVggerunt ei domeſtici ſui, dicentes: Si iſtud firmauerit præceptio noſtra, noſtri in partibus Thraciæ & alijs regionibus conſtituti, peiora incipient pati. Præcepit deinde ſacras uirgines cōgregari, dirigēs Vandalos cum ſuæ gentis obſtetricibus, ad inſpiciendum & contractandum, contra ius uerecundiæ & pudoris, ubi nec matres aderant, nec aliqua catholica matronarum, quas torquentes graui ſuſpendio, atq; ingentia pondera pedibus colligantes, laminasq; ferreas ignitas, dorſo, uentri, mām illis & lateribus, apponebant. Quibus inter ſupplicia dicebatur: Dicite, quoniā epiſcopi ueſtri uobiſcum concūbunt, & clerici ueſtri, quarū acerbitate pœnarum plurimas tunc ſcimus extinctas. Aliæ, quæ remanſerunt, uentribus areſcentibus factæ ſunt curuæ. Nitebatur enim ſemitam inuenire, per cuius aditū publicam, ſicut fecit, perſecutionem faceret. Et ita faciēs nul

lo modo inueſtigare potuit, quomodo Chriſti Eccleſiam macularet.

Tollerantiam fidelium et impietatem tyranni.

QVibus autem proſequar fluminibus lachrymarum, quando epiſcopos, preſbyteros, diaconos, & alia eccleſiæ membra, id eſt, quatuor milia nongentos ſeptuaginta ſex, ad exilium heremi deſtinauit? Inter quos erant podagrici quàmplurimi, alij propter ætatem annoſam, lumine temporali priuati. In quorum erat numero beatus Felix Abbiritanus epiſcopus, habens iam in epiſcopatu quadraginta quatuor annos, qui paralyſi morbo percuſſus, nec ſentiebat quicq̃, nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes, quod non poſſet iumẽto portari, ſuggeſſimus, ut à ſuis rex peteretur, ut ſaltem eum prope moriturũ Carthagini eſſe iuberet, quod ad exilium nulla poſſet ratione perduci. Quibus ita fertur tyrannus cum furore dixiſſe: *Si animali ſedere non poteſt, iungantur boues indomiti, qui eum colligatum funibus trahendo pducant ubi ego præcepi.* Quem ex tranſuerſo, ſuper burgonem uinctum, quaſi quoddam lignum truncum, toto itinere portabamus. Congregan-

tur uniuerſi in Siccenſem & Larenſem ciuitatem, ut illuc occurrentes Mauri, ſibi traditos ad heremũ perducerent. Superuenientes igitur comites duo, ſubtilitate dãnabili, blandis ſermonibus cum dei cõfeſſoribus agere cœperunt. Quid uobis, inquiunt, uidetur, ut ita pertinaces ſitis, & domini noſtri præceptis minime obtemperetis, qui eſſe poteritis in conſpectu regis honorabiles, ſi eius feſtinetis facere uolũtatem? Statim illis ingenti uociferatione clamantibus & dicentibus: Chriſtiani ſumus, catholici ſumus, trinitatẽ unum deum inuiolabiliter confitemur. Includũtur grauiori et adhuc latiori cuſtodiæ, ubi nobis dabatur copia introeundi, & uerbum admonitionis fratribus faciendi & diuina miniſteria celebrandi. Ibi et infantuli fuere quàmplurimi, qui genitrices materno ſequebantur affectu. Aliæ gaudentes, aliæ retrahentes, aliæ gaudebant ſe martyres peperiſſe, aliæ moliendo diluuio rebaptizationis nitebantur à confeſſione fidei reuocare, nullum tamen tunc blandimenta uicerunt, nec carnalis pietas aliquẽ inclinauit ad terram.

Factum ſanctæ fœminæ.

NAm quædã tunc quæ fecerit anus, breuiter referre delectat: Dum iter age-

remus,cum dei exercitu comitantes,& magis fere noctibus ꝓmouimus,ꝓpter ardorẽ. Conſpicimus mulierculam ſacculum & alia ueſtimenta portantem, manu infantulũ unũ tenentem, atq; his ſermonibus conſolãtem: Curre domine meus, uides uniuerſos ſanctos,quomodo pergunt, & feſtinant hilares ad coronam? quam nos cum increparemus, quod importuna uideretur, aut uiris, pro ſexu,iungi,aut exercitui Chriſti ſociari. Reſpondit:Benedicite,benedicite,etiã orate pro me,& pro iſto nepote paruulo meo,q̄a, & ſi peccatrix,filia ſum quondam Zurinanæ ciuitatis epiſcopi.Cui nos: Et quare ita abiecte ambulas, uel qua ratione de tam longo itinere huc pergere demonſtraris? Quæ reſpondit: Cum hoc paruulo ſeruo meo, ad exilium pergo,ne inueniat eum ſolum inimicus,& à uia ueritatis reuocet ad mortẽ. Ad hæc uerba repleti lachrymis,nihil dicere ualuimus,niſi ut uoluntas fieret dei. Sed ubi aduerſarius,quiiam forte dicebat:Partiar ſpolia, replebo animam meam,interficiam gladio meo,dominabitur manus mea, nullum potuit occupare,inquirit anguſta & teterrima loca,in quorum conclauibus dei exercitum coarctaret. Tunc eis etiam uiſitationis

humanæ negata eſt conſolatio. Puniuntur & cuſtodes fuſtibus, & grauiter affligũtur. Iactantur confeſſores Chriſti ſuper inuicem anguſtia coarctante, unus ſuper alium, ut agmina locuſtarum, & ut proprie dicatur, in grana precioſa frumentorum. In quã cõſtipatione, ſecedendi ad naturale officium nulla ratio ſinebat, ſed locum ſtercoris & urinæ urgente neceſſitate, ibidem faciebant, ut ille tunc fœtor & horror uniuerſa pœnarũ genera ſuperaret.

Sanctiſsimi epiſcopi charitatem.

AD quos aliquando dando ingentia munera Mauris, dormientibus Vandaiis, uix iam admiſſi ſumus intrare. Qui introeũtes ueluti in gurgite luti, uſq; ad genua cœpimus mergi. Illud tunc Hieremiæ uidentes completum: Qui nutriti ſunt in croceis, amplexati ſunt ſtercora ſua. Quid multa? Præcepti ſunt undiq; perſtrepẽtibus Mauris, ad iter ubi deſtinati fuerant, properare. Exeuntes itaq; die dominica, oblita habẽtes ſtercoribus ueſtimenta, facies, ſimul & capita, à Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione decantantes domino: Hæc eſt gloria in omnib' ſanctis eius. Aderat enim tunc ibi beatus pontifex Cy-

prianus, Vnzibilinenſis epiſcopus, conſolator egregius, qui ſingulos pio & paterno fouebat affectu, non ſine fluminibus currentium lachrymarum, paratus pro fratribus animam ponere, & ſe ultroneum, ſi dimitteretur talibus paſſionibus, dare, qui totũ, quod habuit, egentibus fratribus in illa tunc neceſſitate expendit, quærebat enim occaſionem, qualiter confeſſoribus ſociaretur, ipſo animo & uirtute confeſſor, qui poſteaper multas agones & ſqualores carceris, in exilio quod deſiderabat cum exultatiõe, perrexit. Quantæ & tunc multitudines de diuerſis regionibus & ciuitatibus, ad uiſendos martyres dei concurrerint populorum, teſtantur uiæ uel ſemitæ, agmina uiſentium nequaquam capientes, per uertices mõtium cõcurrentia, turba fidelium inæſtimabilis deſcendebat, cereos manibus geſtans, ſuosq́ infantulos ueſtigijs martyrum proijciẽs, ita uoce clamabat: Quibus nos miſeros relinquitis, dũ pergitis ad coronam? Qui hos baptizaturi ſunt paruulos fonte aquæ perennis? Qui nobis pœnitentiæ manus collaturi ſunt, et recõciliationis indulgentiam obſtrictos peccatorum uinculis ſoluturi? Quia dictum eſt: Quodcunq; ſolueritis ſuper terram, erit ſolutum & incæ

lis. Qui nos ſolennibus orationibus ſepultu ri ſunt morientes? A quibus diuini ſacrificij ritus exhibēdus eſt conſuetus? Vobiſcum et nos libebat pergere, ſi liceret, ut tali modo filios à patribus nulla neceſſitas ſepararet. In his uocibus & laudibus, nullus iam pergere admiſſus eſt conſolatorum, ſed arctabatur multitudo ad currendum, ut ubi tunc Mauris erat præparata, laborioſam caperemus manſionem. Qui cum ſenes deficerēt, & alij forte, & ſi iuuenes delicati, cœperunt primo haſtilium cuſpidibus ad currendum, & lapidibus tundi, unde magis deficiētes amplius laſſabantur. Poſtea uero imperatū eſt Mauris, ut eos, qui ambulare nō poterant, ligatis pedibus uelut cadauer animalis mortui, traherent per dura & aſpera loca, ubi primo ueſtimenta, poſtea ſingula membra carpebantur, quia per gladios acutos petrarū, hic caput conterebatur, alibi fundebantur latera, & ita inter trahētium manus ſpiritus exhalabant. Quorum numerum colligere nec ualuimus, multitudine coercente. Extat tamen per totum aggerem publicum uilis ſepultura ſanctorum, loquentibus tumulis. Reliqui habiliores ad ſolitudinis loca perueniunt, in quibus collocati ad ueſcendum hordeum

ut iumenta, accipiunt. Vbi etiam uenenatorum animalium atq; ſcorpiorum tanta eſſe dicitur multitudo, ut ignorantibus incredibilis uideatur, quæ ſolo flatu etiam procul poſitos ueneni uirus infundat. Scorpio aūt percuſſum nullum dicunt aliquando euaſiſſe. Quorum feritas uirulenta, uſq; ad præſens Chriſto defendente, nullum ſeruorū eius docetur nocuiſſe. Sed cum illi aluntur hordeaceis granis, poſtea & hoc ablatum eſt, quaſi non poſſet deus, qui pluerat patribus māna, paſcere etiam tali exilio mācipatos. Cogitat acriora aduerſus Eccleſiā dei, ut q mēbra aliqua abſciderat, laniādo pderet corpus. Nā die Aſcenſionis domini, legato Zenonis imperatoris, rege non præſente, legendum media eccleſia epiſcopo Eugenio direxit præceptum, tali tenore ſcriptum, quod etiam ueredarijs currentibus deſtinauit. Hunerychus rex Vandalorum & Alanorū, uniuerſis epiſcopis homouſianis. Non ſemel, ſed ſæpius conſtat eſſe prohibitum, ut in ſortibus Vandalorum, ſacerdotes ueſtri conuentus minime celebrarent, nec ſua ſeditiōe animas ſubuerterent Chriſtianas. Quam ſpernentes rem, plurimi nunc ſunt reperti contra interdictum, Miſſas in ſortibus Vandalorum

ſacere, aſſerentes ſe integram regulam Chri ſtianæ ac ueræ fidei tenere. Et quia in prouincijs à deo nobis conceſſis, ſcandalū eſſe nolumus, ideoq; dei prouidentia cum cōſenſu ſanctorum epiſcoporum noſtrorum, hoc nos ſtatuiſſe cognoſcite, ut ad diem kal. Ianuariarum proxime futurarū, omiſſa omni formidinis excuſatione, omnes Carthagini conueniatis, ut de ratione fidei cum noſtris uenerabilibus epiſcopis poſſitis inire conflictum, ut et fidem homouſianorum, quam defenditis, diuerſis ſcripturis proprie approbetis, quo poſſit agnoſci, ſi integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem, uniuerſis coëpiſcopis tuis per uniuerſam Africam conſtitutis direximus. Data ſub die tertiodecimo kalen. Iulias, anno ſeptimo Hunerychi. Cognoſcentes igitur qui aderamus ſimulq; legētes, contritum eſt extemplo cor noſtrum, & contenebrati ſunt oculi noſtri. Et uere tunc dies feſti noſtri conuerſi ſunt in luctum, & cantica in lamentationem, dū edicti tenor indicaret futuræ perſecutionis furorem. Et præſertim ubi dixit: in prouincijs nobis à deo conceſſis, ſcandalum eſſe nouimus. Tractatum eſt, quid fieret, nullum inuenit remedium imminens calamitas. Tūc ſan

ctoEugenio rationabilis uiſa cauſa eſt;ſi cor barbarorum molliretur ſuggerendo, ſi legē da daretur tali textu epiſtola conſcripta.

Quotiens animæ, uel uitæ æternæ, ac fidei Chriſtianæ cauſa tractatur,intrepide(ſicut re galis prouidentia compromiſit) neceſſe eſt, quod competit,ſuggeratur.Nuper poteſtas regia per uicarium notarium,paruitatē meam admonere dignata eſt, qui nobis merito religionis ac fidei præcepta eius in eccleſia, præſente clero & plebe recenſuit.Ex cuius te nore cognouimus ad omnes coēpiſcopos pręceptum regium ſimiliter emanaſſe,ut die conſtituta pro diſputatione fidei ueniatur, qđ nos uenerabiliter accepiſſe ſuggeſſimus. Cui præfato notario humilitas mea ſuggeſſit, debere etiam tranſmarinarum omnium partium,qui nobiſcum ſunt,una religiōe uel cōmunione conſortes agnoſcere, quia ubiq; regno obtemperant uniuerſi, maxime quod totius mundi ſit cauſa,non ſpecialis prouinciarum Africanarum tantummodo,Et quia ſancto reſponſo ſuggerendum me promiſi oblaturū,merito ſuppliciter precor magnificentiam tuam,ut ad domini et clementiſſimi regis aures memoratam ſuggeſtionem perferre digneris, quo eius clementia dignāter

agnoſcat, nos diſputationem legis, cum adiutorio dei nullatenus declinare, uel fugere, ſed ſine uniuerſitatis aſſenſu nos non debere aſſerendæ fidei noſtræ cauſas aſſumere. Propter quod petimus, ut benignitate, qua tantus eſt, & iuſtitia ſapientiæ ſuæ, dignetur annuere. Data ab Eugenio epiſcopo Eccleſiæ catholicæ Carthaginenſis.

SED CVM ſuggeſtio hæc à beato Eugenio offerretur, ille, qui iam cõceperat dolorem, urgebatur, ut iniquitatẽ grauius parturiret, ita ſancto Eugenio epiſcopo per Cubadum præpoſitum regni ſui mandaſſe uidetur: Subde mihi uniuerſum orbem terrarũ ut ſub poteſtate mea totus mundus redigatur, & facio Euangelium, quod dicis. Ad qđ beatus Eugenius reſpõdit, ut potuit: Quod rationem, inquit, non habet, dici non debuit. Sic eſt hoc, ac ſi modo dicatur homini, ut per auras feratur, & uolet, quod moris non eſt humanæ naturæ. Dixi enim: Si noſtram fidem, quæ una & uera eſt fides, poteſtas regis agnoſcere deſiderat, mittat ad amicos ſuos. Scribam & ego fratribus meis, ut ueniãt epiſcopi noſtri, qui uobis nobiſcum, cõmunem fidem noſtram ualeant demonſtrare. Et præcipuè eccleſiæ Romanæ, quæ caput

eſt omnium eccleſiarum. Ad hæc Cubadus: Ergo tu & dominus meus rex ſimiles eſtis? Eugenius epiſcopus dixit: Ego regi ſimilis non ſum, ſed dixi: Si ueram cognoſcere deſiderat fidem, ſcribat amicis ſuis, ut dirigāt epiſcopos noſtros catholicos, & ego ſcribā epiſcopis meis, qa catholicæ fidei uniuerſæ una eſt cauſa. Hoc agebat Eugenius, non qđ deeſſent in Africa, qui aduerſariorum obiecta refellerent, ſed ut illi uenirent, qui alieni ab eorum dominatu, maiorem fiduciam libertatis haberent, pariterq́ʒ oppreſſionis noſtræ calumniam uniuerſis populis nunciarent. Ille autē qui nectebat dolos, audire noluit rationes, agens argumentationibus crebris, ut quoſcunq; epiſcoporum audierat eruditos, uarijs inſectationibus agitaret. Iam ad exilium Vinianenſe, Secundum, Donatianū, impoſitis centum quinquaginta fuſtibus, miſerat epiſcopos, nec non & ſub Fetulenſe præſidium, Verum, Acutum. Tunc & uenerabiles Manſuetum, Germanū, Fuſculū, & multos alios, fuſtigauit. Dum hæc geruntur, imperat, ut noſtræ religionis, illoꝝ menſa nullum communem haberēt, neq; cū catholicis omnino ueſcerentur. Quæ res non ipſis aliquod præſtitit beneficium, ſed nobis maxi-

mum contulit lucrũ. Nam ſi ſermo eorum, dicente Apoſtolo, ſicut cancer conſueuit ſerpere, quãto magis cõmunis menſa ciborum potuit inquinare? cum dicat idem Apoſtolus: cũ nefarijs nec cibũ habere cõmunem. Sed cum ignis iam perſecutionis accenderetur, & flamma infeſtantis ubiq; regis arderet, oſtendit dominus noſter miraculũ per ſeruum ſuum fidelem, quod prӕterire nõ debeo, Fuit in eadem ciuitate, id eſt, Carthagini, cӕcus quidam huius ciuitatis notiſſimus nomine Felix.

Quod in die ſacro epiphaniarum apud antiquos baptiſmum fieret.

HIc uiſitatur à domino, diciturq́; ei nocte per uiſum: Fuge & uade ad ſeruũ meum Eugenium epiſcopum, & dices ei, qa ego te ad eum direxi. Et illa hora, qua benedixit fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos, & aperientur, & uidebis lumẽ. Qui cum tali uiſione cõmonitus eſt, cogitat apud ſe, quomodo aſſolet deludi per ſomniũ, ſurgere noluit cӕcus, ſed cum iterum mergeretur ſomno, ſimiliter ut ad Eugenium pergeret, cõpellitur. Rurſum negligit. Tertioq́; feſtinanter & grauiter increpatur, Excitat puerum, qui ei ſolitus erat

manum porrigere, pergit ueloci agilitate ad Fauſti baſilicam, orat, & ueniens cum ingentibus lachrymis, ſuggerit cuidam diacono nomine Peregrino, ut cum epiſcopo nunciaret, indicans ſe habere aliquod ſecreti genus intimandum. Audiens epiſcopus, iuſſit hominem introire, iam enim ob celebritatē feſtiuitatis, hymni nocturni ꝑ totā eccleſiam, canente populo, increpabant. Indicat cæcus antiſtiti ordinem uiſionis ſuæ, dixitquè illi: Non te dimittā, niſi mihi, ſicut à dño meo iuſſus es, reddideris oculos meos. Cui Eugenius ſanctus: Recede à me frater, peccator ſum & indignus, & ſuper omnes homines delinquentes, utpote, qui & in hæc tempora ſeruatus ſum. Ille autem tenens genua eius, aliud non dicebat, niſi illud, quod iam dixerat, ſicut iuſſum eſt, redde mihi oculos meos. Attendens quoq; Eugenius inuerecundam crudelitatem, & quia iam tempus urgebat, pergit cum eo, comitante officio clericorum, ad fontem, ubi flexis genibus, cum ingenti gemitu, pulſans ſingultibus cælum, criſpātem benedixit aquæ fontem. Et cum cōpleta ſurrexiſſet oratione, ita cæco reſpondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego ſum ſed qui te dignatus eſt uiſitare, præſtet tibi

ſecundum fidem tuam, & aperiat oculos tu os, ſimulq́ꝫ uexillo crucis conſignās oculos eius, ſtatim cæcus uiſum, domino reddente, recepit. Quem ſecum, quouſq; baptizaretur ibi detinuit. Ob hoc tantum miraculum populus excitatus, cōprimere uirum, qui receperat lumen, cœperunt, fit poſtea manifeſtum Eccleſiæ uniuerſæ. It ad altare cū Eugenio, ſicut mos eſt, qui fuerat cæcus, ſuæ ſalutis oblationem domino redditurus, quā epiſcopus accipiēs, altari impoſuit, fit ſtrepitus, gaudio prouocante, inæſtimabilis populorum. Statim nuncius pergit ad tyrannū. Rapitur Felix, inquiritur ab eo, quid factum ſit qualiterq́ꝫ recepit lumen. Dixit ille ex ordine totum, dicunt q; Arrianorū epiſcopi: hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppreſſione confuſi, lumen non potuerunt nubilare, eo quod Felix uniuerſæ ciuitati manifeſtus eſſet & notus, tamē uolebant eum, ſi fas eſſet necare, quomodo Iudæi ſuſcitatum Lazarum cupiebant occidere. Appropinquabat iam futurus dies ille & calumnioſus februariarum kalen. ab eodem ſtatutus. Cōueniunt non ſolum uniuerſæ Africæ, uerū inſularum multarū epiſcopi, afflictiōe & mœrore cōfecti. Fit ſilentiū diebus multis, quo-

uſq; peritos,quouſq; et doctiſſimos uiros interim ſepararet,calũnijs appoſitis necãdos.

Incenditur ſanctus Letus.

NAm unum ex ipſo choro doctorũ, nomine Letũ, ſtrenuũ atq; doctiſſimum uirum, poſt diuturnos carceris ſqualores incendio concremauit, æſtimãs,quod tali exemplo timorẽ incuteret reliquis, & læſurã. Tandem uenitur ad diſputationis conflictũ, ad locum ſcilicet, quem elegerant aduerſarij. Vitantes igitur noſtri uociferationis tumultus, ne forte poſtmodum Arriani dicerent,quod eos aliquis noſtrorum oppreſſerit,deligunt de ſeſe noſtri, qui pro omnibus reſponderent. Collocat ſibi Cyrillus cũ ſuis ſatellitib9, in loco excelſo ſuperbiſſimũ thronum,aſtantibus nobis.Dixerũtq; noſtri epiſcopi: Illò eſt ſemper tractanda locutio, ubi ſuperba nõ dominatur poteſtatis elatio,ſed ex conſenſu cõmuni conuenitur,ut cognitoribus diſcernẽtibus, partibus agentibus,qđ uerum eſt, agnoſcatur, nunc autem quis erit cognitor,quis examinatur, ut libra iuſtitiæ, aut bene prolata confirmet,aut improbe aſſumpta refellat? Et cum talia & alia dicerẽt, notarius regis reſpondit: Patriarcha Cyrillus dixit,aliquos ueſtrum ſuperbe & illicite

ſibi nomen catholicorum uſurpaſſe. Noſtri teſtati dixerunt: Legatur nobis, quo concedente iſtud ſibi Cyrillus nomen aſſumpſit. Et exinde ſtrepitum excitantes, calumniari aduerſarij cœperunt. Et quia hoc noſtri petebant, ut ſaltem ſi examinare non licet prudenti multitudini, uel hæc expectare liceret. Iubentur uniuerſi filij catholicæ eccleſiæ, qui aderant, centenis fuſtibus cædi. Tunc clamare cœpit beatus Euſebius: Videat deus uim, quam patimur, agnoſcat afflictionem, quam à perſecutoribus ſuſtinemus. Cōuerſiq́ʒ noſtri Cyrillo dixerunt: Propone quod diſponis. Cyrillus dixit: neſcio latine. Noſtri dixerunt epiſcopi: Semper te latine eſſe locutum manifeſte nouimus, modo excuſare non debes, præſertim, quia tu huius rei incendium ſuſcitaſti. Et uidens catholicos epiſcopos ad conflictū magis fuiſſe paratos, omnino uolebat audientiam diuerſis cauillationibus declinare. Quod ante noſtri præuidentes, libellum de fide ſcripſerunt, ſatis decenter ſufficienterq́ʒ conſcriptum, dicentes: Si noſtram fidem cognoſcere deſideratis, hæc eſt fides, quam tenemus.

Gennadius in catalogo uirorum illuſtrium.

EVgenius Carthaginenſis, Africæ ciuitatis epiſcopus, & confeſſor publicus, admonitus ab Hunerycho Vandalorum rege, catholicæ fidei expoſitionem, & maxime uerbi homouſiō proprietatem diſſerere, cū cōſenſu omnium Africæ & Mauritaniæ, & Sardiniæ atq; Curſicæ epiſcoporum & confeſſorum, qui in catholica Eccleſia permanſerant, compoſuit librum fidei, ſanctarū ſcripturarum ſententijs communitum, quē per collegas confeſſionis ſuæ porrexit. Iā uero aſportandus pro fidelis linguæ remuneratione in exilium, epiſtolas uelut commonitorias fidei, & unius ſacri & conſeruandi baptiſmatis, oīb⁹ ſuis, quaſi paſtor ſollicitus, dereliquit. Altercationes quoq;, quas cum Arrianorum præſulibus, per internuncios habuit, conſcripſit, & regi legendas, per maiorem domus eius tranſmiſit. Similiter & preces pro quiete Chriſtianorum, eidem uelut apologias obtulit. Viuere adhuc ad confirmationem Eccleſiæ dicitur.

Liber catholicæ fidei.

REgali imperio, fidei catholicæ, quā tenemus, præcipimur reddere rationē; Ideoq; aggredimur pro noſtrarum uirium mediocritate, dei adiutorio, fidem, quā credi

mus,uel prædicamus,breuiter intimare. Primum igitur de unitate ſubſtantiæ patris & filij,quod Græci homouſion dicunt, exponendũ nobis eſſe cognoſcim⁹. Patrẽ ergo & Filium & Spiritumſanctum,ita in unitate deitatis profitemur, ut & patrem in ſua proprietate perſonæ ſubſiſtere, & filium nihilominus in propria extare perſona,atq; ſpiritum ſanctum perſonæ ſuæ proprietatem retinere,fidei confeſſione fateamur. Non eundem, aſſerentes patrem quẽ filium, neq; filiũ confitentes, qui pater ſit,aut ſpirituſſanctus, neq; ſpiritumſanctum accipimus, ut aut pater ſit,aut filius,ſed ingenitum patrem, & de patre genitum filium,& de patre & filio procedentem ſpiritumſanctum, unius credimus eſſe ſubſtantiæ & eſſentiæ, quia ingeniti patris,& geniti filij,et procedentis ſpirituſſancti una eſt deitas, tres uero perſonarum proprietates. Et quia contra hanc catholicã, uel apoſtolicam fidẽ, exorta hæreſis,nouitatem quandam induxerat, aſſerens:filium non de patris ſubſtãtia genitum, ſed ex nullis extantibus,id eſt,ex nihilo ſubſtitiſſe,ad hanc impietatis profeſſionem,quæ contra fidẽ emerſerat,refellendam & penitus abolendam homouſiõ ſermo Græcus poſitus eſt, quod in-

terpretatur unius ſubſtantiæ uel eſſentiæ, ſignificans filium, non ex ullis extantibus nec alia ſubſtãtia, ſed de patre natum eſſe. Qui ergo putat homouſion auferendum, ex nihilo uult aſſerere filium extitiſſe. Sed ſi ex nihilo non eſt, ex patre ſine dubio eſt. Et recte homouſion, unius cum patre ſubſtantiæ filius eſt. Ex patre autem eſſe, id eſt, unius cum patre ſubſtãtiæ, his teſtimonijs approbatur Apoſtolo dicente: Qui cum ſit ſplẽdor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, & ſubſtantiam noluerunt audire hæretici. Dixit alius propheta: Non audierunt uocem ſubſtantiæ. Quam uocem ſubſtantiæ contemptam, terribili conteſtatione increpans, ad eundẽ prophetam loquitur, dicens: Super montem accipe planctum, & ſuper ſemitam deſerti tactum, quia defecerunt, eo quod non ſint homines, nec audierunt uocem ſubſtantiæ, à uolatilib⁹ cæli uſq; ad pecora. Et rurſum eos qui à profeſſione unius ſubſtantiæ declinantes, in eadem fidei ſubſtantia ſtare noluerũt. Increpat deus: Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea auertiſſem utiq; eos à uia ſua mala, & peſſimis cogitationibus ſuis. Et iterum non extra ſubſtantiam patris filium confitendum, ſed in eadem fidei mente contuendum apertiſſ,

me declaratur, dum dicitur per prophetã: qui ſtetit in ſubſtantia domini, & uidit uerbum eius. Patris ergo ſubſtantiam filiũ eſſe, propheticis iam olim deſtinatum eſt oraculis, dicente Salomone: Subſtantiam enim et dulcedinem tuam, quam in filio habes, oſtẽdebas, quia in figura & imagine panis cæleſtis, populo Iſraël cælitus apparet profluxiſſe. Quod ipſe dominus in Euangelio expoſuit dicens: Nõ Moyſes dedit uobis panem de cælo, ſe utiq; panem eſſe definiens, cũ dicit: Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. De quo etiam propheta dicit. Panem angelorum manducauit homo. Nam quo adhuc euidentius patris & filij ſubſtantiæ unitas, & diuinitatis æqualitas oſtendatur, ipſe in Euangelio dicit. Ego in patre, & pater in me eſt, & ego & pater unum ſumus. Quod non ad unitatem tantũmodo uoluntatis, ſed ad unam refertur, eandemq; ſubſtantiam, qa non dicit, ego & pater unum uolumus, ſed unum ſumus. Ex eo enim quod ſunt, non eo tantum, quod uolũt, paternæ unitatis declaratur aſſertio. Idem Ioannes Euangeliſta dicit, Propterea ergo quærebãt eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatũ, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem

ſe faciens deo. Quod utiq; non ad Iudæos eſt referendum, quia Euangeliſta ueraciter de filio dixit, quia æqualem deo ſe faciebat. Item in Euangelio ſcriptum eſt. Quæcunq; pater facit, eadem & filius facit. Similiter. Et ſicut pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ita & filius, quos uult, uiuificat. Item, ut omnes honorificent filiũ, ſicut honorificãt patrem. AEqualis enim honor, nõ niſi æqualibus exhibetur. Item, ibi filius ad patrem dicit. Oĩa mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Item, Philippe, qui uidet me, uidet & patrem. Hoc nõ dixiſſet, niſi patri per oĩa fuiſſet æqualis. Item ipſe dominus dicit. Creditis in deũ, & in me credite. Et ut adhuc unitatem æqualitatis demonſtraret, ait: Nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et ſicut filius, cui uult, reuelat patrem, ita & pater reuelat filium, ſicut ipſe Petro ait: confitenti eum Chriſtum filium dei uiui. Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui eſt in cælis. Et iterum filius dicit, Nemo uenit ad patrem, niſi per me, nemo uenit ad me, niſi pater attraxerit eum, unde claret æqualitatem patris & filij ad ſe inuicem credentes adducere. Item dicitur, Si cogno-

uiſſetis me,& patrem meum utiq; cognouiſ
ſetis,& a modo cognoſcetis eum. Verũquia
duas in filio profitemur naturas, id eſt, deũ
uerum,& hominem uerum, corpus & ani-
mam habentem.

Veriſsimam & piiſsimam confeſſio-
nem fidei.

QVicquid ergo excellentis ſublimitatis
potentiæ de eo referunt ſcripturæ, ad
memorandam eius diuinitatem tribuẽdum
ſentimus. Et quicquid infra honorẽ cæleſtis
potentiæ,de eodem humilius narratur, non
uerbo dei,ſed homini reputamus aſſumpto.
Secundum diuinitatem ergo eſt hoc, quod
ſuperius diximus,ubi ait:Ego & pater unum
ſumus,& qui uidet me, uidet & patrem, &
omnia quæcunq; pater facit, eadem & filius
facit, ſimiliter uel cætera,quæ ſuperius conti
nentur. Illa uero, quæ de eo ſecundum homi
nem referũtur,iſta ſunt. Pater maior me eſt.
Et,non ueni facere uoluntatem meã,ſed eius
qui miſit me patris.Et,Pater, ſi fieri poteſt
tranſeat à me calix iſte. Vel cum de cruce di
cit.Deus deus meus, quare me dereliqſti. Et
tamen ex pſona filij propheta dicit: De uen
tre matris meæ deus meus es tu,uel cum mi
nor angelis iudicatur. Et quàm plura his ſi-

milia, quę ſtudio breuitatis non inſeruimus. Filius enim dei nullis conditionum neceſſitatibus aſtrictus, ſed libera diuinitatis potentia. Ita q̃ noſtra ſunt, mirabili pietate aſſumpſit, ut à ſuis quæ diuina ſunt, omnino nõ deſtiterit, quia diuinitas nec augmentũ admittit, nec patitur detrimentũ, unde gratias agimus domino noſtro Ieſu Chriſto, qui ꝑpter noſtram ſalutem deſcendit, ſua paſſione nos redemit, ſua morte uiuificauit. Qui ſedẽs ad dexterã patris uenturus eſt iudicare uiuos et mortuos, iuſtis æternæ uitæ præmium largiturus, impijs atq; incredulis merita ſupplicia redditurus.

Fideliſſima confeſſio.

PRofitemur itaq; patrem de ſeipſo; hoc eſt, de eo, quod ipſe eſt, ſempiterne atq; ineffabiliter filium genuiſſe, filium nõ extrinſecus, non ex nihilo, nõ ex alia ſubiacẽte materia, ſed ex deo natum eſſe. Et qui de deo natus eſt, nõ aliud eſt, quàm id quod pater eſt: Et idcirco unius ſubſtantiæ eſt, quia ueritas natiuitatis diuerſitatem non admittit generis, nam ſi à patre alterius ſubſtantiæ eſſet, non eſſet uerus filius, ſicut Ioannes ait, ut ſimus in uero filio eius. Non eſt etiã degener, quia uerus deus de deo natus eſt uero. Sicut

idem Ioannes Euangeliſta perſequitur, dicens: Hic eſt uerus deus, & uita ęterna. Et ipſe dominus in Euangelio: Ego ſum uia & ueritas & uita. Ergo ſi aliunde ſubſtantiã non habet, ſed de patre habet, unius ſubſtãtiæ cũ patre eſt. Sed ſi unius ſubſtantiæ non eſt, ergo non de patre, ſed aliunde eſt. Qui unde eſt, inde ſubſtantiam habeat neceſſe eſt. Oĩa ex nihilo, filius uero de patre. Ex duobus eligat quiſq; quod uelit, aut det ei ſubſtantiam de patre, aut fateatur ex nihilo ſubſtitiſſe. Sed propheticum forſitan obijcitur teſtimonium: Generationẽ aũt eius quis enarrabit? Cum ergo non dixerim, enarra mihi modũ, uel qualitatem diuinæ generationis, & tanti ſecreti arcanũ humanis uerbis enuncia, quãdo, unde natus ſit requiſiui, diuina enim generatio inenarrabilis eſt, non ignorabilis, id eſt, non ignoratur, unde ſit, ut & pater de ſe ipſo genuiſſe, & filius de patre ſe natum, ſæpiſſime proteſtetur, qđ nullus omnino ambigit Chriſtianus, ſicut in euangelio demonſtratur, ipſo filio dicente. Qui autem nõ credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Item Ioannes in euangelio dicit, Et uidimus gloriã eius, gloriã quaſi unigeniti à patre. Ergo profeſſionem

noſtram breui ſermone concludimus, Si uere de patre natus eſt, unius ſubſtantiæ eſt, & uerus filius eſt. Si unius ſubſtantiæ non eſt, nec uerus deus eſt. Aut ſi uerus deus eſt, & tamen de patris ſubſtantia non eſt, ingenitus ergo & ipſe eſt. Sed quia ingenitus non eſt, factura ergo eſt, ut putetur aliunde ſubſiſtens, ſi de patris ſubſtantia non eſt. Sed hoc abſit ita credere. Nos enim unius ſubſtātiæ cum patre filium profitemur, deteſtantes Sabellianam hæreſim, quæ ita trinitatem confundit, ut eūdem dicat eſſe Spiritūſanctum, non ſeruās tres in unitate perſonas. Sed forſitan obijcitur, cum ingenitus ſit pater, genitus filius, non fieri unam poſſe, eandemq́ue eſſe ſubſtantiam, geniti ac ingeniti. Cum utique ſi ut ingenitus pater eſt, ingenitus eſſet & filius, tunc magis diuerſa poſſet eſſe ſubſtantia, quia unuſquiſq; à ſeipſo ſubſiſtens, communem ſubſtantiam cum altero non haberet. Cum uero ingenitus pater de ſeipſo, id eſt, de eo, quod ipſe eſt, ſiquidem illud aut dici poteſt, immo, quia ut dici omnino nō poteſt, filium generauit, apparet unam eſſe geniti gignentisq́ue ſubſtantiam, quia deum de deo, lumen de lumine, filium eſſe ueraciter profitemur. Nam lucem eſſe patrē Ioannes

apoſtolus teſtis eſt, dicens, Deus lux eſt, & tenebræ in eo nō ſunt ullæ. Item de filio ait, Et uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eā non comprehenderūt. Et infra, Erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hūc mundum, unde patrem & filiū apparet unius ſubſtantiæ, dum lucis & luminis diuerſa nō poteſt eſſe ſubſtantia, eius ſcilicet, quæ de ſe gignit, & quæ de gignente conſtat. Denique ne aliquis inter patrem & filiū diuerſitatem naturalis luminis introducat, ideo Apoſtolus de eodem filio dicit, Qui cum ſit ſplēdor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, in quo euidentius & coæternus patri, & inſeparabilis à patre, & unius cum deo eſſe ſubſtantiæ per docetur, dum lucis ſplendor ſemper eſt coæternus, dum ſplendor à lumine nunquā eſt ſeparatus, dum ſplēdor à luce natura ac ſubſtantia nunquam poteſt eſſe diuerſus. Qui enim ſplendor lucis eſt & uirtus, ſempiternus ergo propter uirtutis æternitatem inſeparabilis, propter claritudinis unitatem. Et hoc eſt, quod nos fideliter profitemur, filiū de patris ſubſtantia natum, ſicut ipſe pater deus, apertiſſimum perhibet teſtimonium, qui ut de ſua ineffabili naturæ ſubſtātia pro-

prium ſe filium genuiſſe monſtraret, ad inſtruendam fragilitatis noſtræ imperitiam, ut nos ex uiſibilibus ad inuiſibilia erigeret, terrenæ natiuitatis uocabulū, ad diuinæ unitatis traxit exemplum, dicens. Ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid luculentius affari diuinitas dignaretur? Quibus indicijs, quibus exiſtētium rerum exemplis proprietatem generatiōis oſtenderet? Non quia corporeis compoſitus eſt membris, aut aliquibus artuum lineamētis diſtinctus, ſed quia nos aliter ueritatem diuinæ generationis, auditu mentis percipere non poſſemus, niſi humani uteri prouocaremur uocabulo, ut ambigi ultra non poſſit, de dei ſubſtantia natum eſſe, quem conſtat de patris extitiſſe. Credētes ergo deum patrem de ſua ſubſtantia, inſeparabiliter filium generaſſe, non dicimus ipſam ſubſtantiam, aut diuerſam eſſe in filio, aut diminutionem pertuliſſe in parte, et per hoc paſſionis potuiſſe uicio ſubiacere. Abſit eñ à nobis, ut talia uel opinemur, uel cogitemus de deo, quia nos perfectū patrem perfectum filium, ſine ſui diminutione, ſine aliqua deriuatione, ſine omni omnino paſſionis infirmitate, genuiſſe fideliter profitemur. Nā qui obijcit deo, quia ſi de ſeipſo ge

nuit, diuiſionis uicium pertulit, poteſt dice-
re, quia & laborem ſenſit, quando uniuerſa
cōdidit. Et ob hoc die ſeptima ab omni ope
re ſuo requieuit. Sed nec in generando de
ſeipſo paſſionem uel diminutionē aliquam
ſenſit, nec condendo uniuerſa fatigationem
aliquam pertulit. Namq; ut euidētius nobis
diuinæ generationis paſſibilitas inſinuare-
tur, deum ex deo, lumen de lumine, filium,
profitendum accepimus. Si ergo in efficien-
tia uiſibilis luminis mundi, tale aliquid inue
nitur, ut lumen ex lumine ſumptum, & per
quandam generationis natiuitatē exortum,
ipſam luminis generans originem, quam ex
ſe lumen aliud dedit, nec minui, nec ullum
omnino detrimentū miniſtrati ex ſe luminis
perpeti potuit, quanto rectius & melius de
diuini & ineffabilis luminis natura creden-
dum eſt, quòd ex ſeipſa lumen generās mi-
nui omnino non potuit, unde æqualis eſt pa
tri filius, non natus ex tempore, ſed gignen
ti coæternus, ſicut ſplendor ab igne genitus
gignenti manifeſtatur coæuus. Hæc de pa-
tris & filij æqualitate, uel de ſubſtantiæ uni-
tate, quantū breuitatis ratio ſinit, dixiſſe ſuf-
ficiat. Supereſt, ut aliquid de Spirituſancto,
quem patri ac filio cōſubſtantialē credimus,

coæqualem & coæternum, dicamus, & teſti monijs approbemus. Licet enim hæc ueneranda trinitas perſonis ac nominibus diſtincta ſit, non tamen ob hoc à ſe atq; à ſua æternitate diſcrepare credenda eſt, ſed manēs ante ſecula diuinitas, in patre & filio & ſpiritu-ſancto, uere ac proprie creditur, nec diuidi noſtris interpretationib⁹ poteſt, nec rurſus uerſa in unam perſonam trinitas ipſa cōfundi, hæc fides plena, hæc noſtra credulitas eſt. Idcirco deos nec exiſtimari patimur, ſed unnm deum in prædictis perſonis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim diuinitas, ut non concludi aut apprehendi uocabulis poſſit, inter nominatas perſonas ſeſe præſtitit, ſed ut quod erat, eſſe noſceretur, intelligentiam ſui ex patre, quam capere humanæ mentis anguſtiæ non præualebant, credentibus dedit, propheta dicente: Niſi crediderit is, non intelligetis. Vna eſt ergo trinitatis deitas, & in huius uocabuli appellatiōe eſt unius ſubſtantiæ, non unius perſonæ. Ad quam rem fidelibus comprobandā in teſtimonium ſui, diuinitas ipſa multis & creberrimis conteſtationibus ſemper affuit. Liceat ergo breuitatis compendio ex multis pauca proferre, quoniā uera probatio maieſta-

tis,tametſi habet pluralitatem teſtimonioꝝ, pluralitate tamē non indiget,quoniā credēti pauca ſufficiūt, Primū igitur de ueteris Teſtamenti libris,poſtmodum etiā noui,patrē & filium & ſpiritumſanctū, unius docebimus eſſe ſubſtantiæ. Libro Geneſis ſic inchoante: In principio creauit deus cælum & terram, terra autem erat inuiſibilis & incōpoſita,& tenebræ erāt ſuper abyſſum,& ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Illud principium, qui Iudæis,quis eſſet interrogantibus, dicit: Principium,qui & loquor uobis: Superferebatur autem dei ſpiritus ſuper aquas,utpote creator, uirtute potentiæ ſuæ continēs creaturam, ut ex his uiua omnia producturus ipſe rudibus elemētis,ignis fomēta ꝓprij præſtaret,Et iam tunc myſterio emicante baptiſmatis,uirtutē ſanctificationis, liquoris natura perciperet,primaq́ꝫ ad uitam corpora animata produceret, Dauid proinde deo aſpirante teſtať: Verbo domini cæli firmati ſunt & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorū. Vide quàm plana ſit breuitas, & quàm clare in ſacramento unitas recurrit. Patrē in domino, uerbi ſignificatione,filium ponēs,ſpiritumſanctum ex ore altiſſimi nūcupauit. Et ne uocis æditio acciperetur in uerbo, cælos aſſe-

rit per eum eſſe confirmatos, Ne aũt flatus in ſpiritu reputetur, cęleſtis in eo uirtutis ple nitudinē demonſtrauit, nam ubi uirtus, ibi neceſſe eſt perſona ſubſiſtens, ubi omnis nō ablata à patre & filio eſt, ſed cōſummata ſer uatur in ſpiritu ſancto. Non ut ſolus habeat quod in patre & filio eſt, ſed totum cum utro que habeat, Et iterum, cum de uocatione gentium Dominus loqueretur, intra unum diuinitatis nomen, ſpiritum ſanctum prædi- cans ait. Euntes docete omnes gentes, bapti zantes eos, in nomine patris & filij & ſpiri- tus ſancti. Et iterum, cæleſtia Corinthijs prę dicando Apoſtolus, hæc ſubdidit: Gratia do mini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas dei, & cōmunicatio ſancti ſpiritus ſit cũ omnibus uobis. Et ut apertius in hac trinitate, unitatē ſubſtantiæ fateamur, illud etiam nobis eſt in tuendum, quomodo deus, cum de mundi & hominis creatione diſponeret, ſacramentũ trinitatis oſtenderet, dicens: Faciamus ho- minem ad imaginem & ſimilitudinem no- ſtram. Profert æqualitatem, diſtinctiōes per ſonarum inſinuat, ut in eodem trinitatis ſit aperta cognitio, in quo nec pluralitas cauſa eſt, nec ſimilitudo diſſentiens, dum & conſe quentia ſic loquuntur: Et dixit deus, & fecit,

& benedixit deus. Et neceſſe eſt, ut creationis totius autor deus unus ſit. Quam fidei ratione antiqua deniq; per Moſen benedictio pandit & comprobat, qua benedicere populum ſacramẽto trinæ inuocationis iubetur. Ait enim deus ad Moſen: Sic benedices populum, & ego benedicam illos. Benedicat te dominus, & cuſtodiat te. Illuminet faciẽ ſuam dominus ſuper te, & miſereatur tibi. Attollat dñs faciem ſuam ſuper te, & det tibi pacem. Quod hoc ipſum propheta Dauid confirmat dicens: Benedicat nos deus deus noſter, benedicat nos deus, & metuant eũ oẽs fines terræ. Quam trinitatis unitatem ſupnæ angelorum uirtutes hymno uenerantur, & ter numero, ſanctus, ſanctus, ſanctus dominus Sabaoth, indeſinenti cantãtes ore, in unius faſtigio dominationis gloriam exaltant. Quod ut adhuc apertius fidelium ſenſib9 inculcetur, cæleſtium myſteriorũ conſciũ producimus Paulum. Ait enim: Diuiſiones donationum ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones operationum ſunt, idẽ uero deus, qui operatur oĩa in omnibus &c. Has diuiſionũ differentias pro qualitate ac merito participantiũ ſpiritũſanctum docuit operari, & ut ſic ipſarum gratiarũ differentias partiretur,

in ultimis intulit dicens, Hæc aũt oĩa operatur unus atq; idẽ ſpiritus, diuidens propria unicuiq;, prout uult. Vnde nullus ambiguitatis relinquitur locus, quin clareat ſpiritum ſanctum, & deum eſſe, & ſuæ uolũtatis autorem, qui cuncta operari, & ſecundum propriæ uoluntatis arbitrium, diuinæ diſpenſationis dona largiri apertiſſime demõſtratur. Quia ubi uoluntaria gratiarũ diſtributio p̃dicatur, non poteſt uideri conditio ſeruitutis. In creatura enim ſeruitus intelligẽda eſt, in trinitate uero dominatio ac libertas. Et ut adhuc luce clarius unius diuinitatis eſſe cum patre & filio, ſpiritumſanctũ doceamus, Ioannis Euangeliſtæ teſtimonio cõprobatur, ait namq;, Tres ſunt, qui teſtimonium perhibent in cælo, pater & filius & ſpiritus, & hi tres unum ſunt. Nunqd ait tres in differẽtiæ qualitate, ſeiuncti, aut quilibet, diuerſitatum gradibus longo ſeparationis interuallo diuiſi, ſed inquit, unũ ſunt. Vt aũt magis magisq; adhuc ſpirituſſancti cum patre & filio una dignitas, in creandis rebus oĩbus, demõſtretur, habes ſpiritumſanctũ in libro Iob, Spiritus (inquit) diuin⁹ eſt, qui fecit me, & ſpiritus omnipotentis, qui docet me, Et Dauid dicit, Emitte ſpiritũ tuũ, & creabuntur, & reno-

uabis faciem terræ. Si creatio et renouatio per ſpiritum erit, ſine dubio & principium creationis ſine ſpiritu non fuit. Poſt creationem igitur oſtendamus, quod uiuificat etiam ſpiritusſanctus, ſicut pater & filius. Et quidē de perſona patris refert Apoſtolus, Teſtor in conſpectu dei, qui uiuificat oīa. Vitam uero dat Chriſtus, Oues (inquit) meæ uocem meam audiunt, & ego uitam æternam do illis. Viuificamur uero à ſancto ſpiritu, dicēte domino: Spiritus eſt, qui uiuificat. Ecce uiuificatio patris & filij & ſpiritusſancti, à patre demonſtrata eſt. Præſentiam omniū rerum in deo eſſe, & occultorum cognitionem, licet nemo Chriſtianus ignoret, tñ ex Danielis libro monſtrandum eſt. Deus (inquit) qui occultorum es cognitor, qui præſcius es oīum anteq̃ naſcātur. Hæc eadē præſciētia in Chriſto eſt, ſicut refert Euangeliſta, Ab initio aūt ſciebat Ieſus, quis eſſet eum traditurus, uel qui eſſent credentes in eum. Quod ſit aūt occultorū cognitor, ex hoc manifeſtū eſt, cum obſcura conſilia Iudæorū traducēs, dicebat: Quid cogitatis nequam in cordibus ueſtris? Similiter ſpiritus præſcire oīa nō dubitatur, q̄a ipſe ſcrutatur altitudines dei, & nouit oīa, quæ in deo ſunt, ſicut memorat Paulus, di-

cens: Spiritus enim oĩa ſcrutatur, etiã altitudines dei. Item in eodẽ loco: Sicut nemo ſcit hominũ, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus, qui in ipſo eſt, ita nemo ſcit, quæ ſunt dei, niſi ſpiritus dei. Ad intelligendũ uero potentiã ſpiritusſancti, pauca de terribilibus ꝓferamus. Vendiderat poſſeſſionem (ut ſcriptũ eſt in actibus apoſtolorum) ſuppreſſa parte pecuniæ, dolofus diſcipulus, reliquum pro toto, ante pedes poſuit apoſtolorũ. Offendit ſpiritumſanctum, quem putabat ſe latere. Sed qd ad eum dixit cõtinuo beatus Petrus? Anania, quare ſatanas repleuit cor tuũ, ut mentireris ſpirituiſancto? Et infra, Nõ es mẽtitus hominibus, ſed deo. Atq; ita percuſſus uirtute eiꝰ, cui mẽtiri uoluerat, expirauit. Quid hic uult beatus Petrus intelligi ſpiritũſanctum, utiq; clarum eſt, quod dicit: Non mentitus es hominibus, ſed deo, Manifeſtum eſt ergo, quoniã q mentitur ſpirituiſancto, deo mentitur. Et qui credit in ſpiritũſanctum, in deum credit. Tale aliquid, immo fortius qddam, dominus in Euangelio oſtendit, dicẽs: Omne peccatũ et blaſphemia remittetur hominibus, qui aũt blaſphemauerit in ſpiritũſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. Ecce terribilis ſententia,

irremiſſibile dicit eſſe peccatum ei,qui in ſpiritumſanctum blaſphemauerit.Cõpara huic ſententiæ illud, quod ſcriptum eſt in libro Regũ: Si peccando peccauerit uir in uirum, orabunt pro eo,ſi aũt in deũ peccauerit,quis orabit pro eo? Si ergo blaſphemare in ſpiritumſanctum,& peccare in deum, ſimile eſt, inexpiabile crimen eſt,Iam quantus ſit ſpiritusſanctus, unuſquiſq; cognoſcit, Deus qđ ubiq; ſit præſens,& implet oĩa,ore diſcimus Eſaiæ:Ego(inquit) deus approximãs,& non de longinquo,ſi abſconditus fuerit homo in abſconditis,ergo ego nõ uidebo eum? nonne cælum & terrã ego impleo? Quid autem de ſua ubiq; præſentia ſaluator in Euangelio dicit? Vbicunq; (ait) fuerint duo uel tres collecti in nomine meo,ibi et ego ſum in medio eorum,de ſpiritu quoq; ſancto,quod adſit ubiq;,propheta dicit ex pſona dei; Ego in uobis,et ſpiritus meus ſtat in medio ueſtrũ. Et Salomon ait: Spiritus dñi repleuit orbem terrarum, & hoc quod cõtinet oĩa, ſciẽtiam habet uocis.Itẽ Dauid dicit.Quo ibo à ſpiritu tuo,aut quo à facie tua fugiam?ſi aſcẽdero in cælum,tu illic es,& ſi deſcẽdero ad infernum,ades. Si ſumpſero pẽnas meas in directum,& habitauero in extremis maris,et-

enim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Habitat deus in ſanctis ſuis ſecundum ꝓmiſſionem, qua dixerat: habitabo in illis. Quod uero dñs Ieſus dicit in Euangelio: Manete in me & ego in uobis, probat hoc Paulus, dicens, An neſcitis, quia Ieſus Chriſtus eſt in uobis? hoc aũt totũ in ſpiritus habitatione adimpletur, ſicut memorat Ioannes, Ex hoc, inquit, ſcimus, quia in nobis eſt, quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Similiter & Paulus: Neſcitis, quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? Et itẽ dicit: Glorificate, & portate deum in corpore ueſtro. Quem deũ? utiq; ſpiritumſanctũ, cuius templum eſſe uidemur. Nam & quod arguat pater, arguat filius, arguat ſpirituſſanctus, ita probandum eſt, In pſalmo quadrageſimonono legitur: Peccatori aũt dicit deus, Et infra, arguam te, & ſtatuã contra faciẽ tuam. Dauid ſimiliter orãs, dicit ad Chriſtũ, Dñe ne in ira tua arguas me, quia ipſe uẽturus eſt, arguere omnẽ carnẽ. Quid uero de ſpirituſancto ipſe ſaluator in Euangelio dicit? Cum uenerit, inquit, paracletus, ille arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, et de iudicio. Hoc præuidẽs Dauid clamat ad dominum: Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie

tua fugiam? Nam & quod bonus pater, bonus filius, bonus ſpirituſſanctus, ſic probatur, dicit propheta, Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas. De ſe autem ipſe unicus ait, Ego ſum paſtor bonus. De ſpiritu ſancto quoq; Dauid in pſalmo dicit, Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectam. Quis autem illam dignitatem ſpirituſſancti poſſit tacere? Antiq em̃ prophetæ clamabant: Hæc dicit dominus deus, hãc uocem Chriſtus adueniens in ſuam perſonam inuocauit, dicens: Ego aũt dico uobis. Noui autem prophetæ, qui clamant, ſicut Agabus propheta in Actibus apoſtolorum: Hæc dicit ſpirituſſanctus. Et Paulus ad Timotheũ, Spiritus, inquit, manifeſte dicit. Quæ uox omnino demonſtrat indifferentiam trinitatis. Dicit ſe Paulus à deo patre & filio uocatum fuiſſe, & miſſum, non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Chriſtum, & deum patrẽ. In Actibus apoſtolorum aũt, quod à Spirituſancto ſit ſegregatus et miſſus. Sic em̃ ſcriptum eſt, Hæc dicit ſpirituſſanctus, ſegregate mihi Barnabã & Saulum in opus, ad quod uocaui eos. Et paulo poſt inquit, ipſi miſſi à ſpirituſancto, deſcenderunt Seleuciã. Itẽ in eodem loco, Attẽdite uobis & uniuerſo gre

gi,in quo uos ſpiritusſanctus conſtituit epiſcopos. Ne quis aūt ſpiritumſanctū,quia paracletus dictus eſt,contemptibile aliqd æſtimet. Paracletus enim aduocatus eſt,uel potius conſolator,ſecundū Latinam linguam. Quæ appellatio etiam filio dei cōmunis eſt, ſicut dicit Ioannes. Hæc,inquit,ſcribo uobis ne peccetis,ſed & ſi quis peccauerit,paracletum habemus apud patrem,Ieſum Chriſtū. Nam & ipſe dn̄s cū dicit ad apoſtolos: alterū paracletum mittet uobis Pater, ſine dubio cum dicit alterū paracletum, ſe quoq; paracletum manifeſtat. Sed neq; à patre hoc nomen paracleti alienū eſt, beneficentiæ enim nomen eſt,non naturæ. Deniq; ad Corinthios Paulus ita ſcribit: Benedictus deus & pater domini mei Ieſu Chriſti,pater miſericordiarum,& deus totius conſolationis,q conſolatur nos. Et cum conſolator dicitur pater,conſolator dicitur filius, conſolator etiā ſpiritusſanctus,una tn̄ nobis conſolatio à trinitate præſtatur, ſicut & una remiſſio peccatorum,Apoſtolo affirmante. Abluti,inquit, eſtis, & iuſtificati, & ſanctificati in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,& ſpiritu dei noſtri. Poſſemus adhuc plura de diuinis ſcripturis proferre teſtimonia, quæ iuxta bapti

ſimi ſacramentum, trinitatem unius gloriæ, operationis ac potentiæ, manifeſtant, ſed quia ex his plenus eſt ſapientibus intellectus, multa præterimus ſtudio breuitatis. Faciamus ergo recapitulationem dictorũ noſtrorum. Si de patre procedit Spiritusſanctus; ſi liberat, ſi dominus eſt, & ſanctificat, ſi creat, cum patre & filio, & ſi uiuificat, ſi præſtantiam habet cũ patre & filio, ſi ubiq; eſt, & implet omnia, ſi habitat in electis, ſi arguit mũdum, ſi iudicat, ſi bonus & rectus eſt, ſi de eo clamatur: Hæc dicit ſpiritusſanctus, ſi ꝓphetas cõſtituit, ſi apoſtolos mittit, ſi epiſcopos præficit, ſi conſolator eſt, ſi cuncta diſpẽſat, prout uult, ſi abluit & iuſtificat, ſi tentatores ſuos interficit, ſi is, qui eum blaſphemauerit, non habet remiſſionem, neq; in hoc ſeculo neq; in futuro, quod utiq; deo proprium eſt, hæc cum ita ſint, cur de eo dubitatur, quod deus ſit? cum eum operũ magnitudo, quod eſt ipſe, manifeſtet. Non utiq; alienus eſt à patris & filij maieſtate, qui non eſt ab operũ uirtute alienus. Fruſtra illi nomen diuinitatis negatur, cuius poteſtas non poteſt abnegari, fruſtra prohibeor eum cum patre & filio uenerari, quem exigor cum patre & filio confiteri. Si ille mihi cũ patre & filio confert

remiſſionem peccatorum, confert ſanctifica tionem, & uitam perpetuam, ingratus ſum nimis & impiiſſimus, ſi cũ patre & filio non referam gloriã, aut ſi nõ eſt cũ patre & filio colendus, ergo nec confitendus in baptiſmo eſt. Si aũt omnimodo confitendus eſt, ſecundum dictum domini, & traditionẽ apoſtolorum, ne ſemiplena ſit fides, qs me poterit ab eius cultu prohibere? In quem enim iubeor credere, etiã ei debeo ſupplicare. Adorabo ergo patrem & filium, adorabo & ſpiritumſanctum, una eademq; ueneratione. Quod ſi quis durum hoc putat, audiat quomodo Dauid ad culturam dei fideles hortatur: Adorate, inquit, ſcabellũ pedum eius. Quanto magis ſit religioſum, ſi adoretur eius, ille utiq; ſpirituſſanctus, quem beatus Petrus in tanta ſublimitate prædicauit, dicens: Spirituſancto miſſo de cælis, in quem cupiunt angeli proſpicere. Si angeli eum cõcupiũt aſpicere non denegemus eũ, ne forte & nobis dicatur, ſicut dictum eſt ad Iudæos: Vos ſemper Spirituiſancto reſtitiſtis, ſicut & patres ueſtri. Quod ſi hæc tanta & talia non inclinent animum ad uenerandũ ſpiritũſanctum, accipite adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus inſtruit prophetas Eccleſiæ, in quibus utiq;

& per quos ſpirituſſanctusloquebatur: Si, inquit, omnes prophetauerint, intret aūt aliqs infidelis aut idiota, cōuincitur ab omnibus, occulta quoq; cordis eius manifeſta ſunt, & tunc cadens adorabit deum, pronunciās qđ uere dñs in uobis eſt, Et utiq; in eis ſpirituſſanctus eſt, qui prophetant. Si ergo infideles cadunt in faciē ſuam, & adorant ſpiritūſanctum, perterriti & confitentur uicti, quāto magis fidelibus expedit, ut uoluntarie & ex affectu adorent ſpiritumſanctū? Adoratur aūt ſpirituſſanctus, non quaſi ſeparatim more gentiliū, ſicut nec filius ſeparatim adoratur, quia in dextra patris eſt, ſed cum adoramus patrē, credimus inuocare ſpiritūſanctum, et cum patrem rogamus, à filio nos exaudiri confidimus, ſicut ipſe dñs dixit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, hoc faciā, ut honorificetur pater in filio. Et ſi ſpirituſſanctus adoratur, ille utiq; adoratur, cuius eſt. Illud aūt nullus ignorat, quia diuinæ maieſtati nec addi quicquā, nec minui humanis ſupplicationibus poteſt, ſic unuſquiſq; ſecundū ꝓpoſitum uoluntatis ſuæ, aut gloriam ſibi acquirit fideliter uenerando, aut confuſionem ꝑpetuam, pertinaciter reſiſtendo. Certū eſt enim, qa ſuperbia & contemptus,

damnant, honorificentia uero fructum de-
uotionis expectat. Quare aũt fideles nõ ho-
norificent integre trinitatem, ad quã ſe per-
tinere confidunt, cuius nomine ſe renatos,
cuius ſeruos ſe nominari gloriantur? Nam ſi
cut ad nomen dei patris, homines dei appel
lantur, ut Helias homo dei dictus eſt, ut Mo
ſes homo dei appellatus eſt, ſic à Chriſto,
Chriſtiani nuncupantur. Si igitur uocetur
aliquis homo dei, & non ſit Chriſtianus,
nihil eſt: Qui ſi uocetur Chriſtianus, & non
fuerit ſpiritalis, nec ſibi ſatis de ſalute confi-
dat. Sit ergo ſecundũ ſalutaris baptiſmi con-
feſſionem fides integra trinitatis, ſit una de-
uotio pietatis. Nec more gentilium poteſta-
tum, diuerſitates opinemur, aut creaturam,
quantũ ad deitatem in trinitate, ſuſpicemur.
Sed nec Iudæorum ſcandalo moueamur, qui fi
lium dei negant, qui ſpiritumſanctũ nõ ado-
rant, ſed potius perfectã trinitatẽ adorantes,
magnificantes, ſicut in myſterijs ore noſtro
dicimus, ita conſcientiã noſtram teneamus,
ſanctus, ſanctus, ſanctus dñs deus Sabaoth,
Ter dicentes ſanctus, unã omnipotentiam
confitemur, quia una eſt religio, una glorifi
catio trinitatis, ut audiamus Apoſtolum, ſi-
cut audierunt Corinthij: Gratia domini no

ſtri Ieſu Chriſti & dilectio dei, & cōmunicatio ſancti ſpiritus ſit cū omnibus uobis. Hæc eſt fides noſtra, Euangelicis & apoſtolicis traditionibus, & omniū quæ in mundo ſunt catholicarum Eccleſiarum, ſocietate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere uſq; ad finem uitæ huius terrenæ confidimus & ſperamus. Directa duodecimo kalen. Maiarum, per Ianuariū Zatterenſem, Villaticum à caſis Medianis, epiſcopos Numidiæ, Bonifacium Foratianenſem, & Bonifacium Gazanenſem, epiſcopos Vizacenos.

LIBRI SECVNDI FINIS.

Liber tertius.

CVmq; noſter libellus legeretur, oblatus, ueritatis lumen nequaq̄ intueri cæcis oculis potuerunt, inſanientes, uocibus infrementes, grauiterq; ferentes, quare nos nomine noſtro catholicos dixerimus. Statimq; mentientes ſuggerunt regi de nobis, eo quod ſtrepitū fecerimus, audientiam fugientes. Qui eadem ho-

ra accenſus, & credens mendacio, feſtinauit facere, quod uolebat, etiam conſcriptũ habens, & occulte cũ eodem decreto, per diuerſas prouincias ſuos homines dirigens, epiſcopis Carthagini poſitis. Vna die uniuerſæ Africæ eccleſias clauſit, uniuerſamq́; ſubſtãtiam epiſcoporũ & eccleſiarũ ſuis epiſcopis munere condonauit. Neſciens quoq; quid loqueretur, neq; de quibus affirmabat, legẽ quam dudũ Chriſtiani Imperatores noſtri contra eos, & cõtra alios hæreticos ꝓ honorificentia Eccleſiæ catholicæ dederũt, aduerſus nos illi proponere non erubuerũt, addẽtes multa de ſuis, ſicut placuit tyrannicæ poteſtati. Hæc eſt enim ſeries datæ & præpoſitæ legis: Rex Hunerychus Vandalorum & Alanorum, uniuerſis populis noſtro regno ſubiectis. Triumphalis & maieſtatis regiæ probatur eſſe uirtutis, mala in autores cõſilia retorquere. Quiſquis enim prauitatis aliquid inuenerit, ſibi imputet quod incurrit. In qua re nutũ diuini iudicij, clementia noſtra ſecuta, perſonis, prout eorũ facta meruerint, ſeu bona, ſeu forte talibus contraria, decreuit. Itaq; his prouocantibus, qui contra præceptionem inclitæ recordationis patris noſtri, uel manſuetudinis noſtræ crediderunt

eſſe renitendum, cenſuram ſeueritatis aſſumimus. Auctoritatibus enim, cunctis populis fecimus innoteſcere, ut in ſortibus Vandalorum nullos conuentus homouſion ſacerdotes aſſumerent, nec aliquid myſteriorum, quæ magis polluunt, ſibimet uendicarent. Quod cum uideremus eſſe neglectum, & plurimos eſſe repertos, dicentes ſe integram fidei regulam cuſtodire uel retinere, uniuerſos conſtat fuiſſe cõmonitos ad ſpacia temporis prorogata menſiũ nouẽ, quæ cõtentionis ſi quid ad eorũ propoſita poſſit aptari, ad kalen. ſcilicet Februarias, anni octaui regni noſtri, ſine metu aliquo, conuenirent. Qui dum huc ad Carthaginenſem confluerent ciuitatem, poſt moram temporis præſtituti, aliam quoq; dilationem aliquantorũ dierum dediſſe cognoſcimur. Dum ſe cõflictui paratos aſtruerent, primo die à uenerabilibus epiſcopis noſtris, eis uidetur eſſe propoſitum, ut homouſion, ſicut admoniti erãt, ex diuinis ſcripturis proprie approbarent, aut certe, quod à mille et quotquot excurrũt pontificibus, de toto orbe in Ariminenſi cõſilio, uel apud Seleuciam amputatũ eſt, prædamnarent. Quod nequaquã facere uoluerunt, uniuerſa ad ſeditionem, per ſe cõcita-

ro populo reuocantes. Quinimmo & ſecũ da die, dum eis mandaremus, ut de eadem fide, ſicut propoſitum fuerat, reſponderent, hoc uidentur aſſumpſiſſe, temeritate tranſacta, ut ſeditione & clamoribus omnia pturbantes, ad conflictũ facerent minime perueniri. Quibus prouocantibus, ſtatuimus, ut eorum eccleſiæ clauderentur, hac illis conditione præſcripta, ut tã diu eſſent clauſæ, quã diu mallent ad conflictum ꝓpoſitum peruenire. Quod ea obſtinatione facere noluerũt, quam in prauis uidentur aſſumpſiſſe conſilijs. Adeo in his eſt neceſſarium ac iuſtiſſimum retorquere, quod ipſarum legum continentia demonſtratur, quas induxiſſe cũ terrore Imperatoribus temporum diuerſorũ, tunc contigit promulgari. Quarum illud uidetur tenere contextio, ut nulla exceptis ſuperſtitiõis ſuæ antiſtitibus, eccleſia pateret, nullis liceret alijs, aut cõuictus agere aut exercere conuentus, nec eccleſias, aut in urbibus, aut in quibuſdam minimis locis penitus obtinere, neq; conſtruere, ſed præſumpta fiſci iuribus iungerentur. Sed etiam nec patrimonia eorum, eccleſiæ ſuæ fidei ſociata, ſuis antiſtitibus peruenirent, nec commeandi ad quæcunq; loca talibus licentia pateret, ſed

extorres omnibus urbibus redderentur & locis, nec baptizandi haberent facultatē aliquam, aut forte de religione diſputandi. Et nullam haberent ordinandi licentiā, ſeu epiſcopos ſeu preſbyteros, uel alios quos ad clerum pertinere contingeret, propoſita ſeueritate uindictæ, ut tam hi, qui ſe paterentur huiuſcemodi honores accipere, quàm etiam ipſi ordinatores, denis libris auri ſinguli mulctarentur, eo adiecto, ut nullus eis locus eſſet uel aditus ſupplicandi, ſed etiam ſi qua minus minime præualerent. Etſi in hac pernicie perdurarent, etiam de proprio ſolo ablati in exilium, ſup pſecutione idonea, mitterentur. In populo quoq; præfati Imperatores ſimiliter ſæuientes, quod eis nec donādi, nec teſtandi, aut capiendi, uel ab aliȷs relictum, penitus ius eſſet, non fidei cōmiſſi nomine, non delegati, non donationibus, aut relictione, quæ mortis cauſa appellatur, uel quolibet codicillo, aliȷſve forſitan ſcripturis, ita ut etiam, qui in palatiȷs militarent, cōdemnationis grauiſſimæ pœna, quæ talibus præſcripta conſtituitur, obligantes. Viris autem maieſtatis diuinæ cultoribus, id eſt, ſacerdotib⁹ noſtris eccleſias uniuerſas, uel totius cleri nominis ſupra dicti, quibuſcunq;

terris & regionibus conſtitutas (quæ propicia diuinitate Imperij noſtri regimine poſſidentur) unà cum rebus, quæ ad eaſdem pertinent, hoc decreto ſtatuimus proficere, nõ dubitantes, quod plus alimoniæ inopũ proficeret, quod ſacroſanctis pontificibus, iuſte collatum eſt. Hãc ergo legem fonte iuſtitiæ profluentem, cunctis fecimus innoteſcere, quatenus nullus ſibi ignotũ eſſe, quod præceptum eſt, poſſit obtendere. Optamus uos bene ualere. Sub die .vi. kalen. Martias Carthagini.

POST HAEC edicta feralia, ueneno toxicato trãſuerſa, iubet cunctos epiſcopos qui Carthagini fuerant congregati (quorũ iam eccleſias, domos & ſubſtãtiam ceperat) in hoſpitijs, quibus erant, expoliari. Et expoliatos foris muros propelli. Non animal, nõ ſeruus, non mutãda quæ ferebant ueſtimenta penitus dimittuntur. Addẽs adhuc, ut nullus quempiam illorum hoſpitio reciperet, aut alimoniam præſtaret. Qui aũt miſerationis cauſa facere tentaſſet, cum uniuerſa domo ſua incendio cremaretur. Sapienter tunc etiam proiecti epiſcopi fecerũt, ut licet mendicantes, exinde nõ abierint. Quia ſi recederent, nunquã omnino reuocarentur, & men

tirentur eos, ſicut mentiti ſunt, fugiſſe cõflictum, maxime, quia non reuerterentur. Iam neq; ulla erat eccleſiæ ſubſtantia, uel oĩbus occupatis. Dum ergo gementes in circuitu murorum, nudo ſub aëre iacerent. Factũ eſt ut rex impius ad piſcinas exiret. Cui uniuerſi occurrere maluerunt, dicentes: Vt quid taliter affligimur? Pro quibus malis forte commiſſis iſta perpetimur? Si ad diſputationẽ cõgregati ſumus, quare expoliati? Quare traducimur? Quare differimur, & ſine eccleſijs & domibus noſtris, foris ciuitatem fame & nuditate laborantes medijs ſtercoribus uolutamur? Quos ille toruis oculis reſpiciẽs priuſquam ſuggeſtionem eorũ audiſſet, iuſſit ſuper eos equos cum ſeſſoribus dimitti, ut tali uiolentia poſſent non ſolum conteri, uerũ etiam enecari. Quorũ tunc multi cõtriti ſunt & præcipue ſenes. Tunc deinde iubentur ad quendam locum (qui dicitur ædes Memoriæ) illi uiri dei occurrere, fraudem ſibi neſcientes aptatam. Vbi cũ ueniſſent, charta eis oſtenditur, inuoluta iſta ſubtilitate ſerpẽtis: Dñs noſter rex Hunerychus, licet doleat, quod ſitis contemptores, ut adhuc eius uoluntati obedire non tardetis, iubet, & eius efficiamini religionis, cuius eſt ipſe, nũc de uobis bo

num cogitauit, ſi iuraueritis ita, ut quod iſta charta continet, faciatis, dimittet uos eccleſijs & domibus ueſtris. Ad qđ uniuerſi epiſcopi reſponderunt: Semper dicimus & diximus, & dicturi ſumus: Chriſtiani epiſcopi ſumus. Apoſtolicam fidē & unam & ueram tenemus. Factumq́; eſt, ut poſt confeſſionis meritum facerent ſubiectos, & ut omni honoris ſui priuilegio expoliati, infamiā incurrerent, & publico crimine huiuſmodi perſonæ ſe cognoſcerent eſſe ſubiectos. Officialibus etiam iudicum diuerſorum, triginta argenti pondo pœna propoſita, quam ſi quinq; uicibus in errore perdurantes contigiſſet inferre, tunc demū tales conuicti, atq; ſubiugati uerberibus, in exilium mitterentur. Deinde codices uniuerſos ſacerdotum, quos p ſequebātur, pceperunt ignibus tradi. Quod de libris huiuſmodi, quibus ſibi nominis illius errorem perſuaſit iniquitas, precium faciendum, hæc enim, ut dictum eſt, pro ſingulis quibuſq; perſonis illi obſeruanda præceperant, ut illuſtres ſinguli, auri pōdo quadragena, populares auri pondo uicena, ſacerdotales auri pondo tricena, decuriōes auri pōdo terquina, plebes auri pondo quina, circūcelliones argenti pōdo dena. Et ſi qui forte

in hac pernicie pmanerent,cõfiſcatis omnibus rebus ſuis exilio mulctarẽtur. Ordines ciuitatum, ſed & procuratores & conductores poſſeſſionũ tali pœna uidebantur affligere,ut ſi forte tales celaræ diligerent,et minime publicaſſent,& retentos iudicio non facerent præſentarij, ipſi tenerẽtur ad pœnã. Conductores etiam regaliũ prædiorũ, hac mulcta propoſita,ut quantũ domui regiæ inferrent,tantũ etiam fiſco pœnæ nomine cogerentur exoluere, ut generaliter in omnibus conductoribus uel poſſeſſoribus, qui in eadem ſuperſtitione credidiſſent perdurandum, conſtituitur obſeruari. De iudicibus etiam, qui huic rei inſtantiſſimi imminebãt, proſcriptionis & ſanguinis pœna punirentur. Sed & de primatibus officiorũ tres numero punirentur, alijs uiginti librarũ auri condẽnatione mulctandis. Quare his neceſſe eſt conditionibus obligari homouſianos oẽs,quos huiuſmodi malis perſuaſos, ignis cõſtat tenuiſſe & tenere materiam,quos ab hominibꝰ ſupra dictis obtinere decernimus in perſecutionẽ, uẽturis per ordines cunctarum urbium,ſed etiam iudicibus, qui ſuperius neglexiſſe dura ſupplicia aduerſantibus inferre monſtrantur. Omnes ergo ſupradi-

ctæ fidei homouſion erroribus implicatos, quæ cuncta prædamnata eſt concilio tantorum numero ſacerdotũ, uniuerſis rebus ſupradictis & cõtractibus, pcipimus abſtinere. Quod nihil ſibi nouerint eſſe pmiſſum, ſed uniuerſos ſimilis pœna maneat & ſtringat, ſi ad uerã religionẽ, quã ueneramur & colimus, intra diẽ kal. Iuniaꝶ, anni octaui regni noſtri cõuerſi nõ fuerint. Diẽ aũt pſtitutum ideo pietas noſtra conſtituit, ut pdamnantibus errorẽ, indulgentia non negetur, et obſtinatos aĩos ſupplicia digna coërceant. Qui aũt in eodẽ errore pmanſerint, ſeu domus noſtræ occupent militiã, ſeu forſitã diuerſis titulis neceſſitatibusq; præpoſiti, pro gradibus ſuis declaratas ſuperius mulctarũ illationes cogantur excipere, nihil ualituris, quæ forſitan p ſubreptionẽ quẽquam taliũ contingit pmereri. In priuatos etiã, uel cuiuſcunq; gradus pſonas, hoc noſtra pmulgatio pcipit obſeruandũ, quod circa tales ſupra dictis legibus uidebatur expreſſum, ut pœnæ congrue ſubderentur. Iudices aũt prouinciarum, quod ſtatutũ eſt, negligẽtes, exequi, ſuperioris feriri ſentẽtia iudicij, illi qui à rege fuerant deſtinati, feſtinabãt extorqre epiſcopis ſacramẽtum. Tunc beati uiri, Hor-

tulanus & Florentianus epiſcopi, pro omni bus & cũ omnibus dixerunt: Nunquid animalia irrationalia nos ſumus, ut neſcientes quid charta contineat, facile aut temere iuremus? Accelerauerunt quoq; illi à rege deſtinati, ſcripturæ eis propalare tenorẽ, qui huiuſmodi ſermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumnioſa ſeries continebat: Iurate ſi poſt obitũ dñi noſtri regis, eius filium Hilderych deſideratis eſſe regẽ, uel ſi null⁹ ueſtrũ ad regionem tranſmarinã epiſtolas diriget. Quod ſi ſacramentum huius rei dederitis, reſtituet uos eccleſiȷs ueſtris. Cogitauit tunc multorum pia ſimplicitas, etiam contra prohibitionem diuinam, ſacramentum dare, ne dei populus in poſterum diceret, quod iudicio ſacerdotum, qui iurare noluerunt, nõ fuerunt eccleſiæ reſtitutæ. Aliȷ quoq; epiſcopi ſentiẽtes dolum fraudis, nequaquam iurare uoluerunt, dicentes prohibitum fuiſſe Euangelica autoritate, ipſo domino dicẽte: Non iurabitis in toto. Quibus miniſtri regis: Secedant in parte, inquiunt, qui iurare diſponunt. Qui cũ ſecederent, notarȷ ſcribebant, quid quiſq; diceret, & ex qua ciuitate fuiſſet. ſimiliter factum eſt illis, q̃ nõ iurauerũt. Statimq; pars utraq; cuſtodiæ mãcipatur, poſt-

modum uero fraus, quæ cælabatur, apparuit, iurantibus dictum eſt: Quia contra præceptum Euangelij iurare uoluiſtis, iuſſit rex ut ciuitates atq; eccleſias ueſtras, nunq̃ uideatis ſed relegati, colonias iure ad excolẽdũ agrũ accipiatis, ita tamen, ut non pſallatis neque oretis aut ad legendũ codicem manibus geſtetis, non baptizetis, neq; ordinetis, aut aliquem recõciliare præſumatis. Similiter non iurantibus aiunt: Quia regnũ filij dñi noſtri non optatis, idcirco iurare noluiſtis. Ob quã cauſam iuſſi eſtis in Curſicanã inſulã relegari, ut ligna profutura nauibus, incidatis. Addidit itaq; beſtia illa ſanguinẽ ſitiens innocẽtum, epiſcopis, necdũ in exiliũ directis, per uniuerſas Africanæ terræ prouincias, uno tẽpore tortores crudeliſſimos deſtinare, ut nulla remaneret domus uel locus, ubi non eſſet ululatus et luctus, ut nulli ętati, nulli parceretur ſexui, niſi illis, qui eorũ ſuccũberent uoluntati, hos fuſtibus, illos ſuſpendio, alios ignibus cõcremabãt. Mulieres, & præcipue nobiles cõtra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unã noſtram Dionyſiam rurſum ac breuiter nominabo. Cum uiderẽt eã non ſolũ audacẽ eſſe, ſed etiã matronis cæteris pulchriorẽ, ipſam

primo iuſſi ſunt fuſtibus expoliatā aptare. Quæ cum pateretur diceretq; de d eo: ſum ſecura, qualiter libet, cruciate, uerecunda tamen membra nolite nudare, amplius illi magis furentes, celſiori loco ueſtimentis exutā conſiſtunt, ſpectaculum eam omnibus facientes. Quæ inter ictus uirgarū, dum riuuli ſanguinis toto iam corpore fluitarent, libera uoce dicebat: Miniſtri diàboli, quod opprobrium meū facere computatis, ipſa laus mea eſt. Et quia eſſet ſcripturarū diuinarum ſcientia plena, aptatis arctata pœnis, & ipſa iam martyr, alios ad martyriū confortabat: Quæ ſuo ſancto exemplo pene uniuerſam ſuam patriam liberauit. Quæ cū ſuū unicū filiū adhuc teneræ ætatis & delicatum, timore pœnarū formidoloſum conſpiceret, uerberans eū nutibus oculorum, & increpans autoritate materna ita confortauit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia uerbera conſtituto, ita dicebat: Memento fili mi, quia in nomine Trinitatis, in matre Eccleſia catholica baptizati ſumus. Non perdamus indumentum noſtræ ſalutis, ne ueniēs inuitator ueſtē nō inueniat nuptialem, & dicat miniſtris: Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorū & ſtridor dentiū, illa

pœna timenda eſt, quæ nunq̃ finitur, & illa deſideranda uita, quæ ſemper habetur. Talibus itaq; filiũ ſolidans uerbis, uelociter martyrem fecit. Venerabilis eñ adoleſcẽs, Maioricus nomine, in certamine cõfeſſiõis ſpiritum reddens, curſum palmiferum conſummauit. Amplexansq́ illa hoſtiã ſuã, quantũ potuit uocibus dño gratias agens, ad gaudium ſpei futuræ in ſua domo maluit ſepelire, ut quotiens ſuper ſepulchrum eius Trinitati preces effundat, alienã ſe à filio nunquã eſſe confidat. Quanti igitur per eam in illa ciuitate (ut fati ſumus) acquiſiti ſunt deo, longum eſt enarrare. Nã etiã germana noĩe Datiua, atq; Leoncia filia ſancti Germani epiſcopi, cognatusq́ Datiuæ, uenerabilis AEmilius medicus, religioſus quoq; Tertius trinitatis confeſſione p̃clarus, uel Sibidenſis Bonifacius, quãta pertulerũt, qualibusq́ cruciatibus euiſceratæ, uel uiſcerati ſunt, qui ualet, ex ordine dicat. Seruus quoq; Tuburbitanæ ciuitatis Maiorus, generoſi & nobilis uiri, pro Chriſto quas pertulerit, quis explicet, pœnas? Qui poſt cædes innumerabiliũ fuſtium trocleis frequentibus eleuatus, dũ totam per urbem penderet, nunc in ſublime ſublatus, ictu celeri dimiſſis iteꝝ canabinis, ſup ſilices

plateaꝝ pondere corporis ueniens, ut lapis ſuper lapides corruebat, ſed & ſæpius tractũ & lapidibus acutiſſimis defricatũ, ut cutibus ſeparatis pelles corporis de lateribus uideres, & uentre pendere. Iſte etiã temporibus Genſerychi nõ ualde diſſimilia ꝑtulerat, ne amici cuiuſdam ſui ſecreta nudaret. Quanto magis nũc in ſuæ fidei ſacramẽta muniretur & ſi homini gratus fideliter exhibuit fidem, quantũ illi debuit, qui redditurus eſt pro fide mercedẽ? In ciuitate uero Culuſitana non ualeo, quæ geſta ſunt, nũciare, quia & ipſam quantitatẽ martyrũ uel etiam confeſſorum, impoſſibile eſt homini ſupputare. Vbi quædam matrona, auctrix ſui nominis Victoria in conſpectu uulgi, cũ cõtinuato ſuſpendio concremaretur, à marito ꝑdito, filijs præſentibus, taliter rogabatur: Quid pateris coniunx? Si me deſpicis, uel hoꝝ, quos genuiſti, miſerere impia paruuloꝝ, quare obliuiſceris uteri tui, & ꝓ nihilo ducis, quos cum gemitu peperiſti? ubi ſunt fœdera cõiugalis amoris? ubi ſocietatis uincula? ubi quæ inter nos dudum honeſtatis iure tabulæ conſcriptæ fuerunt? Reſpice, quæſo, filios, ac maritum, & regiæ iuſſionis feſtina implere præceptum, ut imminentia adhuc tormenta lu-

creris, ſimul & mihi doneris & liberis noſtris. Sed illa, nec filiorũ fletus, nec ſerpentis audiens blandimenta, aſpectũ oculorũ altius eleuans à terra, mundũ cũ ſuis deſiderijs cõtemnebat. Quã cũ iam continuato ſuſpẽdio auulſis humeris, etiã qui cruciabant, conſpicerent mortuã, depoſuerunt prorſus omni parte exanimatã. Quæ poſtea retulit quandam ſibi uirginem aſtitiſſe, atq; tetigiſſe mẽbra ſingula, & illico fuiſſe ſaluatã. Qualiter aũt Adrumitanæ ciuitatis ciuem Victorianum, tunc proconſulem Carthaginis prædicem neſcio, deficientibus uerbis, quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiã apud impiũ regem pro rebus ſemper ſibi commiſſis fideliſſimus habebatur. Mandatur ei à rege familiariter diciturq;, quod eũ habiturus eſſet præ oĩbus, ſi eius præcepto facilẽ commodaſſet aſſenſum. Sed ille uir dei, miſſis ad ſe, tale dedit, cũ fiducia magna, reſpõſum: Securus ego ſum de Chriſto deo & dño meo, hæc regi dicatis: Subrigat ignibus, adigat beſtijs, excruciet oĩm tormentorũ generibus, ſi ceſſero, fruſtra ſum in Eccleſia catholica baptizatus. Nam ſi hæc præſens uita ſola eſſet, & aliam, quæ uera eſt, non ſperaremus æternam, nec ita facerem, ut modicum atq;

temporaliter gloriarer, et ingratus exiſterē,
qui ſuā fidē mihi contulit, creatori. Ad quod
tyrannus excitatus, quantorū tormentorū
& quantis eum afflixerit pœnis, humanus
ſermo nō poterit explicare. Qui tripudians
feliciterq́ꝫ cōſummans, martyrialē coronam
accepit. Apud Tambadenſem quoq; ciuita-
tem geſta, quis enim queat certamina marty
rum explicare? Vbi duo germani Aquaſre-
gienſis ciuitatis, ſibi ſecuri de dño, inuicem
iurauerunt, ut rogarent tortores, ut una pœ
na pariq́ꝫ ſupplicio torquerentur. Et dū pri
mo ſuſpendio molibus lapidum pedibus al-
ligatis, tota die penderent, unus illorū peti-
uit ſe deponi, & ſibi inducias dari. Cuius fra-
ter alius metuēs ne fidē negaret, ei de ſuſpē-
dio clamabat: Noli, noli frater, non ita iura-
uimus Chriſto. Accuſabo te, cum ante thro
num eius terribilē uenerimus, quia ſup cor-
pus & ſanguinē eius iurauimus, ut pro eo ſi
mul patiamur. Iſta dicens & alia, cōfortauit
germanū ad p̄lium paſſionis. Qui clamās in
genti uoce dicebat: Addicite ſupplicijs, qui-
bus uultis, & pœnis Chriſtianos arctate cru
delibus, qđ frater meus facturus eſt, hoc et-
iam ego. Quantis iā laminis aduſti ſunt igni
tis, quibuſve ſinguli exarati, quib⁹ cruciati-

bus torti,ipſa res docet,qđ eos ipſi tortores à ſua facie proiecerunt,dicentes: Iſtos imitatur uniuerſus populus, ut nullus ad noſtrā religionem penitus cõuertatur. Et præcipue quia nulli liuores, nulla pœnaꝵ ueſtigia in eis penitus uidebātur. In Tipaſenſi uero qđ geſtũ eſt Mauritaniæ maioris ciuitate,ad laudem dei narrare feſtinemus. Dum ſuæ ciuitati Arrianũ epiſcopum ex notario aulæ, ad perdendas animas ordinatum uidiſſent, oĩs fere ciuitas euectione ualde proxima ad Hiſpaniam confugit,relictis pauciſſimis, q̃ aditum non inuenerant nauigādi. Quos Arrianorum epiſcopus primo blādimentis,poſtea minis cõpellere cœpit, ut eos faceret Arrianos,ſed fortes in dño, nõ ſolum ſuadẽtis inſaniā irriſerunt,uerum etiam publice myſteria diuina, in domo una congregati,celebrare cœperunt, Quod ille cognoſcens, relationem occulte Carthagini aduerſus eos direxit. Quæ cũ regi innotuiſſet Comitẽ quẽdam cum iracũdia dirigens, p̃cepit ut in medio foro, congregata illuc omni prouincia, linguas eis & manus dexteras radicitus abſcinderent. Et Spirituſancto præſtante,ita locuti ſunt & loquuntur, quemodo antea loquebantur. Sed ſi quis incredulus eſſe uolue

rit, pergat nunc Conſtātinopolim, & ibi reperiet unum de illis, ſubdiaconū Reparatū, ſermones politos ſine ulla offenſiōe loquentem. Ob quā cauſam uenerabilis nimis in palatio Zenonis Imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerētia ueneratur. Sed quis congruo ſermōe poſſit exequi, aut coaceruare diuerſitates pœnarū, quas ex iuſſu regis ſui etiam ipſi Vandali in ſuos homines exercuerunt? In ipſa quæ geſta ſunt Carthagine, ſi nitatur ſcriptor ſingulatim aſtruere, etiā ſine ornatu ſermōis, nec ipſa nomina tormētorꝶ poterit dicere. Quæ res hodie cuique propoſita, in promptu demonſtratur. Nā alios ſine manibꝰ, alios ſine oculis, alios abſque pedibus, alios truncatos naribus auribusque, alios que uideas nimio ſuſpendio ſpatulis auulſis, caput quod eminere ſolebat, in medio ſcapularum fuiſſe demerſum, dum iugiter in altis ædibus ſuſpendio cruciantes, impulſione manuū, funibus agitatis, per uacuū aērem huc atq; illuc faciebant uagari pēdentes, nōnulli diſruptis funibus de illa altitudine ſuſpenſionis, ictu ualido corruerunt, & plurimi arcē cerebri cum oculis amiſerunt, alij confractis oſſibus, ſpiritum cōtinuo reddiderunt, alij poſt paululum exhalauerunt.

Sed qui hoc fabuloſum putat, Auiũ Zenonis legatum interroget, in cuius præſentia præcipue geſta ſunt, illa ſcilicet cauſa, qua ueniens Carthaginẽ, ſeſe ꝓ defenſione Eccleſiarum catholicarum ueniſſe iactabat, ut & illi oſtenderet tyrannus, neminem ſe formidare. Illis plateis, uicis plures tortores et crudeliores ſtatuit, in quibus legatis moris eſt, aſcendendo ad palacium, & deſcendẽdo trãſire, ad opprobriũ ipſius Reipublicæ, et noſtri iam deficientis temporis fecem. Tũc igitur & quædã uxor cuiuſdã cellarij regis nomine Dagilli, qui temporibus Genſerychi multociens iã confeſſor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis & fuſtibus omnino debilitata, exilio arido & inuio relegatur, ubi nullus hominũ forte cõſolationis gratia ueniẽdi haberet acceſſum, relinquẽs cum gaudio domi maritum ſimul & filium. Cui poſtea oblatũ eſſe dicitur, ut mitiori heremo tranſlata, frueretur, ſi uellet, ſolatio ſociorum, illa uero ingens ſibi adeſſe credens gaudium, ubi nullũ humanum haberet conſolatiõis affectum, ne fieret ſupplicauit. Tũc etiã Eugenio paſtore iã in exilio conſtituto, uniuerſus clerus eccleſiæ Carthaginis cæde inediaq́ꝫ maceratus, fere quingenti uel am-

plius, inter quos quàmplurimi erant lectores, infantuli gaudentes in dño, procul exilio crudeli traduntur. Sed libertatem tūc dū in media urbe cæderentur Miritæ diaconi, cæteris liberiorem, tacere nō debeo. Fuit quidam Epidophorus noīe, nimiū crudelis & ferus, cui fuerat delegatū mēbra cōfeſſorꝝ chriſti ſupplicijs graſſantibus laniare, hic enim fuerat apud nos dudum in eccleſia Fauſti baptizatus, quē Mirita uenerabilis diacon⁹ de aluco fontis ſuſceperat generatū, poſtea uero, dum apoſtataret, tantæ extitit feritatis in Eccleſiā dei, ut ſuperior oībus executor perſecutionis eſſet inuentus. Quid multa? dum primo presbyteri ſupplicijs macerandi ordine citarentur, primo poſt Archidiaconū Salutarem, aptatur pœnis memoratus Mirita, fuit em̄ ſecundus in officio miniſtrorum, qui cum Epidophoro ſedente & fremēte honorabilis ſenior cœpiſſet extēdi, priuſquam excruciaretur, clam forte neſcientibus cunctis, illa quibus eū ſuſcipiens de fonte dudū texerat ſabana, baiulabat, quibus uentilatis ſimulq; in oſtenſione cunctis extētis, his uerbis totam ad fletū & lachrymas dicitur commouiſſe ciuitatem, Hæc ſunt linteamina Epidophore miniſter errans erroris, quæ te ac-

cuſabunt, dum maieſtas uenerit iudicantis. Cuſtodiētur diligentia mea ad teſtimonium tuæ pditionis, ad mergendũ te in abyſſum putei ſulphurantis, hæc te immaculatum cin xerunt de fonte ſurgentē, hæc te acrius perſequētur, flãmantē gehennã cũ cæteris poſſidentē, quia induiſti te maledictione, ſicut ueſtimentũ, ſcindens atq; amittens ueri baptiſmatis & fidei ſacrum. Quid facturus es miſer, cũ ſerui patrisfamilias ad cœnã regiã congregare cœperint inuitatos? Tunc te ali quãdo uocatũ terribiliter indignatus exutũ ſtola rex conſpiciens nuptiali, dicet tibi: Amice quomodo huc uениſti, ueſtem nõ habens nuptialem? Nõ uideo quod cõtuli, nõ cognoſco, quod dedi, perdidiſti militiæ chlamydē quam in tutela uirgineorum membrorũge ſſiſti decē menſibus texi, & tendicula crucis extendens aqua mundaui, & purpura mei ſanguinis decoraui, nõ cõſpicio uultũ ſignaculi mei, characterē non uideo Trinitatis, talis intereſſe non poterit epulis meis. Ligate eum manibus & pedibus ſuis, funiculis, qui ſeipſum uoluntarie ſeparare uoluit à catholicis fratribus ſuis. Ipſe funes extendit cõtinuatos in laqueũ, quibus & ſemetipſum uinxit, & alios, ne ad iſtud ueniret conuiuiũ impe-

diuit,iuxta ſemitã multis ſcandalum poſuit, quem nunc cũ rubore perpetuo & dedecore ſempiterno,de conuiuio meo proieci,hæc & alia Mirita dicente,igne conſcientiæ ante ignem æternum obmuteſcẽs Epidophorus torrebatur. Parãtes igitur uniuerſi dorſa ſua uerberibus,alacres ad exilium pergunt,quibus adhuc in itinere longioris uiæ cõſtitutis deſtinantur (epiſcopis Arrianorũ ſuggerentibus)homines immiſericordes ac uiolẽti,ut illud,quod eis forte miſeratio Chriſtiana uictui contulerat ꝓfuturũ, crudeliter auferretur, quando unuſquiſq; eorꝝ libentius forte cantabat; Nudus exiui de utero matris meæ,nudũ etiam me oportet ad exilium pergere, quia dominus nouit eſurientibus cibũ porrigere,& in deſerto ueſtire. Nã & Vãdali duo ſub Genſerycho ſæpius cõfeſſores,comitãte matre, cõtemptis oĩbus diuitijs ſuis, cum eiſdẽ clericis ad exiliũ perrexerunt. De multitudine aũt ꝓgentium confeſſorꝝ,id eſt, eccleſiæ Carthaginis clericorum,ſuggerẽte quodã ex lectore Theucorio perdito, quos ille nouerat uocales ſtrenuos,atq; aptos modulis cãtilenæ,deſignatione ſua debere dicit duodecim infantulos ſeparari, quos ipſe,dũ catholicus eſſet,tunc diſcipulos habuit. Sta-

tim illo ſuggerente ſub feſtinatione, uiri mittuntur, & barbarico furore biſſenus numerus puerorum de itinere reuocatur, ſegregātur corpore, nō ſpiritu à grege ſanctorum. Qui timētes præcipitiū, cū ſuſpirijs lachrymarū, ne diuellerentur, conſtringebāt manibus genua ſociorum, quos uiolētia tñ hæretica minacibus ſeparās gladijs, Carthaginē reuocat. Sed dū cū eis, quaſi tali ætate nō blāditijs ageretur, ſuperiores ſuis inuēti ſunt annis. Et ne obdormirēt in mortē, lucernā ſibi Euāgelici luminis accenderūt. Indignātur ob hoc grauiter Arriani, & ſe ſuperatos à pueris erubeſcunt, unde accēſi ſubdi iterum fuſtibus iubentur, quos iā ante pauciſſimos dies uarijs uerberibus diſſiparāt, imprimūtur uulneribus uulnera, & rurſum pœna reſtaurata crudeſcit. Factū eſt dño cōfortāte, ut nec ætas minor deficeret in dolore, & magis animus creſceret, roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit affectu, & quaſi duodecim apoſtolorum chorū cōſpicit puerorum, unà degunt, ſimul ueſcuntur, pariter pſallūt, ſimul in dño gloriant. Illis diebus & duo negociatores, Frumētius & alius Frumētius, ipſi eiuſdem urbis, egregio martyrio coronati ſunt. Tūc & ſeptē fratres, nō natura, ſed gratia, ſi-

mul in monaſteriocõmanẽtes,cõfeſſiõis cer tamine expleto, immarceſſibilẽ pueneriit ad coronã,id eſt, Liberatus, Abba, Bonifacius diaconus, Ruſticus ſubdiaconus. Rogatus monachus,& Maximus monachus. Nã illo tempore crudelius Arrianoum epiſopi, pſ-byteri,clerici,quàm rex et Vãdali ſæuiebãt. Nam ad pſequendũ epiſcopi cũ ſuis clericis ubiq; gladijs accincti currebãt, ſicut quidam epiſcopus inter illos cæteris crudelior An-tonius noĩe, qui tã nefaria & incredibilia in noſtris exercuit,ut narrari nõ queãt. Fuit il le in quadã ciuitate pxima heremo,q̃ Tripo litanæ puinciæ uicina eſt. Qui ut beſtia inſa tiabilis,catholicorũ ſitiens ſanguinẽ, huc il-lucq; ad rapiendũ rugiens excurrebat. Nam impius Hunerychus ſciẽs Antonij ferocita tem, in ipſis heremi partibus uoluit ſanctũ Eugeniũ relegare. Quem dũ cuſtodiendum Antonius accepiſſet, ita eũ acriori cuſtodia cinxit,ut nullũ ad eũ introire pmitteret, in-ſuper uarijs inſidiarum atq; pœnarũ ſuppli-cijs extinguere cogitaret. Sed Eugenius ſan ctus, dum noſtræ pſecutionis defleret incõ-moda,et aſperitate cilicij ſenile attereret cor pus,nudãq; ſup humũ cubitãs, ſtratũ ſacris irrigaret imbrib' lachrymarũ,aliquãdo ſen-

ſit infeſtum paralyſis morbũ. Quo nũcio in gaudium cõuerſus Arrianus pergit feſtinus ad cubile exilĳ hoïs dei. Et cũ uideret, arcente paſſione, ueꝶ Pontificẽ balbutiẽtia uerba producere, cogitauit ſimul extinguere, quẽ ſupeſſe nolebat. Præcepit acetũ aſpeꝶ, nimisq; acerrimum quæreret, quod cum fuiſſet allatum, uenerabilis ſenis recuſantibus & nolentibus faucibus ingerebat. Nã ſi cõmunis dñs, q ad hoc uenerat ut potaret, cum guſtaſſet, noluit bibere, quãto magis iſte ſeruus & confeſſor fidelis oïno nollet, ſi hæretica feritas ingeſſiſſet. Ex q̃ aceto, præſertim illi paſſioni noxio, morbus accepit augmentũ, cui pietas Chriſti miſericorditer ſubueniens, poſtea ſalutẽ exhibuit. Alio autẽ noſtro epiſcopo Haberdeñ ſimiliter relegato, Tamallunenſis ciuitatis, in qua Antonius fuerat, quãtum potuit infeſtari res ipſa demonſtrat. Nã cum diuerſis eum ꝑſecutionibus affligeret, nec poſſet facere Arrianum, uideretq; Chriſti militẽ ſemꝑ in cõfeſſione cõſtantẽ, ꝓmiſerat eñ ſuis dicens: Niſi eũ noſtræ fecero religionis, nõ ſum Antonius. At ubi in ſua promiſſione minor inuentus eſt, ſuggerẽte ſibi diabolo, cogitat aliud. Pedibus manibusq; ligatis uinculis ingentibus arctat epiſcopũ,

oreq́ obturato, ne lingua clamaret, aquã cor pori(ut putabat) rebaptizationis ſpergit, qua ſi ualeret cõſcientiã ligare cum corpore, aut non adeſſet, q audit gemitus compeditorũ et cordis ſecreta rimatur, uel ſeparare poſſet aqua mẽdax tantæ uoluntatis ꝓpoſitum, qđ iam homo dei, mittẽtibus lachrymis, miſerat legatum in cælũ. Exuit ſtatim uirũ uinculis, & tali, quaſi gaudẽs, ꝓſequitur uoce: Eccleſiæ frater Habetdeum noſter Chriſtianus effectus es. Cui Habetdeũ: Illa eſt impie Antoni mortis dãnatio, ubi uoluntatis tenet aſſenſio. Ego fidei meæ tenax, uocibus cõfitẽs crebris, qđ credo & credidi, clamãdo defendi. Sed & poſteaquã catenis uinxiſti, & oris ianuã oppilaſti, in prætorio cordis uiolẽtiæ meæ ſubſcribẽtibus angelis geſta, & lectitã da Imperatori meo trãſmiſi. Erat generalis quidẽ iſta uiolẽtia tyrannorũ. Nã Vãdali ꝓ hac re ubiq; fuerant deſtinati, ut tranſeuntes itinera, ſacerdotibus ſuis ad ducerẽt iugulandos. At ubi eos fallacis aquæ gladio peremiſſent, iudiciũ eis ꝑditionis, ſcriptura teſte, tradebant, ne alibi ſimili uiolentia traherẽtur, quia non licebat, ſiue priuatis, ſiue negociatoribus alicubi tranſire, niſi deſcriptam characteris indicio ſuã à miſeris oſtẽderet mor-

tem. Quam reuelationẽ ſeruo ſuo Ioãni olim iam oſtenderat Chriſtus, ubi dixit: Nulli licebit aliqd emere, uel uendere, niſi qui habuerit characterẽ beſtiæ in fronte ſua & in manu ſua. Nã & epiſcopi atq; preſbyteri illorũ cum armatorũ manu nocturnis tẽporibus uicos uel oppida circũibant, et ſic deſpicatis poſtibus ianuarum, aquã gladiumq́; geſtantes animarũ ꝑdones intrabãt. Et quos domi repererant, alios forte in lectulis ſoporatos igneo imbre atq; fulmineo reſpergentes, ſimoniaca uociferatione Chriſtianos ſuos ipſi pariter uocitabant, ut ludũ potius ſuæ hæreſeos aquã q̃ religionẽ oſtenderent. In quo minus capaces & ignaui impletũ in ſe pollutionis ſacrilegiũ imputabãt. Prudẽtiores uero nihil ſibi, qđ nolẽtibus atq; dormiẽtibus ingeſtũ eſſet, obeſſe gaudebant. Nam et multi eadem hora cinerẽ ſuis capitibus iniecerunt, alij ſeſe, uel quia factum eſt, cilicio lugubri texerunt, nõnulli cœno fœtido linierunt & linteamina uiolenter impoſita, perfide cõſciderunt, atq; in latrinis fœtidisq́; locis manu fidei ꝓiecerunt. Tali uiolentia, nobis uidentibus, in Carthagine filius cuiuſdã nobilis, annorum circiter ſeptẽ, iuſſu Cyrilli à parẽtibus ſeparatus eſt, ſine uerecũdia matrona-

li, matre ſolutis crinibus poſt raptores tota urbe currente, ac clamante, ut poterat, Chriſtianus ſum, per ſanctum Stephanum Chriſtianus ſum. Cui & os obturantes, inſontem infantiam in ſuũ gurgitē demerſere. Ita & de medici filijs, uenerabilis Liberati factum eſſe probatur. Nã iuſſu regis cũ uxore & liberis ad exilium mitti iubetur, cogitauit impietas Arriana à parentibus paruulos filios ſeparare, ſi poſſet per pietatis affectum, uirtutem proſternere genitoris, Diſiunguntur à parentibus tenera pignora filiorum. Qui cum uellet Liberatus lachrymas mittere, autoritate uxoris increpatus, in ipſo meatu exitus ſui illico lachrymæ ſiccatæ ſunt. Ait eñ & coniunx: Et propter filios Liberate perditurus es animam tuam? Computa eos nõ fuiſſe natos. Nam & ipſos omnino uindicaturus eſt Chriſtus. Nonne uides eos clamantes & dicentes: Chriſtiani ſumus? Sed hæc mulier, quæ in conſpectu iudicum egerit, tacendum non eſt. Nam cum ipſa & maritus, licet ſeorſum, carceris tamen cuſtodia tenerentur, ita ut ſe penitus non uiderent, mãdatur mulieri, diciturq; illi: Solue iam duriciam tuam: Ecce uir tuus paruit imperio regis & noſter Chriſtianus factus eſt. Aitq; illa:

Videam illum, faciam & ego, quod uoluerit deus. Et ducta illa de carcere, inuenit uirum ſuum ſtantem cum ingẽti multitudine pro tribunalibus cõnexum, & uerum æſtimans quod finxerunt inimici, iniecta manu apprehendens ueſtimenta eius gutturi proxima, uidentibus omnibus, ſuffocabat eum dicẽs: Perdite & reprobe, gratia dei & miſericordia eius indigne, quare uoluiſti ad modicũ gloriari, & in æternũ perire? Quid tibi proderit aurum? Quid argentum? Nunquid liberabunt te de camino gehennæ? Dixit & alia multa. Cui maritus reſpondit: Quid pateris mulier? Quid tibi uidetur? Aut quid forte de me audire potuiſti? Ego in nomine Chriſti catholicus permaneo, nec aliquando amittere potero, quod teneo. Vbi hæretici mendacijſui conſcij, & detecti, fallaciam ſuam colorare minime potuerunt. Et quia ſuperius de uiolentia immanitatis eorum breuiter diximus, hanc plurimi metuentes, alij ſe in ſpeluncis, alij in deſertis locis, uiri uel fœminæ nullo ſibi conſcio ſeſe claudebant, & ibidem nulla ibi ſuccurrente ſuſtẽtatione ciborum, fame uel frigore uicti, contritum & contribulatum ſpiritum exhalabant. Inter hæc afflictionis incommoda, inuiolatæ ſecũ fide

ſecuritatem portantes. Sic enim Creſconius preſbyter Miritanæ ciuitatis, in ſpelũca Quizenſis montis repertus eſt, putreſcente iam ſolutus cadauere. Et quia de ſancto Habetdeum præfati iam ſumus: Peruenit ad Carthaginem, adire cenſuit nefarium regem, ut conſcientiam ſuam, quã ſemper familiarem diuinitatis habuit & amicam, etiam hominibus faceret manifeſtam. Nec eum retinere potuit Antonius, propter uerecundiã ſuam. Offert impiiſſimo regi libellũ in hac ſimilitudine uerborũ: Quid quæſo iam cum prouectis habetis? Quid cum eis, quos exilio relegaſtis? Quotidie diuitiarum ſubſtãtiam abſtuliſtis, eccleſiis, patria, domibusq́ priuaſtis, ſola autem remanſit anima, quam captiuare contenditis. O tempora, ò mores, uniuerſus hæc mundus intelligit, & ipſe, qui perſequitur, uidet: Si fides dicitur, quam tenes, quid ueræ fidei membra tantis perſecutionibus agitatis? quid uobis cum exilio noſtro? quid uobis cum egenis in ſeculo, quorum eſt uita ſemper in Chriſto? Liceat ſaltem gaudere conſortio beſtiarum eis, quos abieciſtis, à facie omnium populorum. Dum hæc & his ſimilia Pontifex dei dixiſſet, ſceleratus tyrannus hoc ei mandaſſe perhibetur: Va-

de ad epiſcopos noſtros, & quod tibi dixerint, ſequere, quia ipſi habere huius rei cognoſcuntur per omnia poteſtatem. Sed neque Antonium hæc res ab inſania potuit re uocare: ſcientem ſe magis imperio regis ob hoc multum placere. Habet deum uero epiſcopus, gaudens teſtimonio conſciẽtiæ ſuæ, ad locum exilij maluit remeare. Ea tempeſtate facta eſt incredibilis fames, & cœpit Africam totam una depopulatione uaſtare. Nullus tunc affuit imber, nulla prorſus gutta de cælo profluxit. Nec fruſtra, ſed iuſto iudicio dei, ut ubi perſequẽtibus Arrianis cœnoſi gurgitis aqua ignis & ſulphuris bulliebat, indulgẽtiæ cæleſtis, quæ ſemper aderat, pluuia negaretur. Lurida remanſerat terræ facies omnis. Non uitis tegebatur æſtate, pã pineis opacata uirgultis, non ſata reſparſa, cultus ceſpitum uiridabat, non olea ſemper uiridis, folijsq́; repleta iucũdi decoris ſui cõſuetum tegmen habebat, non pomorum uirgulta, maturante tellure, gemmas produxerant florum, poſtea fructus, ut aſſolent, redditu ras. Triſtia fuere, triſtiaq́; oia, & pars peſtilentiæ & cladis Africam cõfuderat oẽm. Non hominibus, non iumentis, germinãtis herbæ ædiderat tellus omnino uigorẽ. Arue

rant dudum currentis impetus præcipitati aluei, fluminum fontiumq́ꝫ criſpantes perennitate ſubtracta, pariter ſiccauerant uenæ. Oues & boues uniuerſi, inſuper & pecora campi, ſimulq́ꝫ beſtiæ ſyluarum, inedia cõſumente, nuſquam penitus uiſebantur. Et ubi forte germinoſus ceſpes, humida tũc in ualle locatus, pallentem potius quàm uirentem naſcentis fœni cœperat proferre colorem, illico urens & igneus flatus aderat, totũ torrendo deſiccans, quia puluerulenta tempeſtas, arido ſub aëre decoquens cuncta, oẽm nebulauerat locum. Nullũ geſtum eſt tempore illo cõmercium, nullum ceſpitẽ terræ, iuuencis trahentibus, ſcindẽs uertit aratrũ, quia nec boues ſupererãt, nec aratra uſquã omnino remanſerãt. Sed & ruſticorum manus alia interierat, & ſubinde quæ forte ſupererat, iam ſepulturã quærebat. Et quia urgente famis incõmodo neqꝫ cõmercia, ut fati ſumus, conſuetudini, neq; cultura reddebatur debita terris, iuuenum, ſenum, adoleſcentium atqꝫ adoleſcentularum, puerorũ etiam puellarum, agmina ſimul & funera, ubi poterant, quomodo poterant paſſim diffundebantur, circũeuntes oppida, uicos uel ſingulas urbes. Conuerſi enim in arcum prauum

& peruerſum, atq; irritantes deum ad aquas contradictionis, famem patiebantur ut canes, non ut comederent panem, ſed ut infenſam ſentirent Trinitatẽ, quam negauerant. Alij diffuſi per campos, alij ſecreta ſyluæ petebant, antiquas radices herbarum, uel quiſquilias aliquas inquirentes. Nonnulli cum domum niterentur ingredi, in ipſo limine corruentes cateruatim, fame debellante, cadebant. Strata uero uel ſemitæ cadaueribus repletæ, exhalantium fœtore mortuorum, gradientes uiuos ex omni parte necabant. Nec deerant quotidie ubiq; expirantium funera, & non fuerat uirtus, quæ miſerationis impenderet ſepulturam. Neq; enim ſufficiebant ad ſepeliendum uiui, fame dominante, & ipſi poſt paululum morituri. Cupiebant ſinguli libertatem ſuam, filiorumq; ſuorum in perpetuam ſeruitutem redigere, & non poterant inuenire. Montes & colles, plateæ ciuitatum, uiæ uel ſemitæ unum omnibus fecerant ſepulchrum, quibus inedia depaſcẽs denegauerat uictum. Vandali autẽ ipſi quos & prius frequentia multarũ prouinciarum ſpolia & retentio Africæ primo fecerat diuites, maiore magis inopia torquebantur. Et quanto ſibi uidebantur ſeruorum aggeſtio-

ne ſuperbi, tanto amplius deficiebant, fame torquente defecti. Nullus filium, nullus coniugem, nullus proprium tenuit ſeruum, ſed exiens unuſquiſq;, non ubi uoluit, ſed ubi ualuit, aut ſtatim defecit, ut nunquam omnino rediret. Vrgebatur infelix multitudo ad ipſam urbem Carthaginē congregari, & dum adhuc cateruatim illic animata cadauera cōfluerent, ubi rex infandarum mortium uidit ſtrages, pelli urbe omnes illico iubet, ne cōtagio deficientium commune pararet etiam ſuis ſibi quoq; ſepulchrum. Suis ergo prouincijs & domibus ſingulos reuocari iubet, ſed nec erāt qui reuerterentur, dū quiſq; utiq; ſepulturam ſuam in uultu portaret. Et cū idcirco forte rebaptizatorum perditio potuit prouenire, quia dum promittitur ab Arrianis præſentis trāſactio uitæ, nec illud obuenit, & mors ſequens, primam, ſecundam præuenit, in tantum ſibi deuaſtans uindicauit fames dominium, ut loca nōnulla & admodum populis habitatoribus extinctis, alto nunc ſilentio parietibus ſolis extantibus, conquieſcant. Sed quid ego iam immoror in hoc, quod explicare non queo. Nam ſi nunc ſupereſſent, uel eis fari de reb⁹ uarijs talibus licuiſſet, & Tullianæ eloquentiæ fluuius ſic-

caretur,& Saluſtius elinguis omnino rema neret. Et ut alienos indignos rei tantæ præ- teream, ſi Cæſarienſis ſurgeret Euſebius, ad hoc opus non eſſet idoneus, aut eius tranſla tor Græcæ facundiæ Latinæq; floribus Rufi nus ornatus. Et quid multa? Non Ambroſi- us, non Hieronymus, nec ipſe noſter ſuffice- ret Auguſtinus. Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis or- bem, quiq; terrigenæ et filij hominum ſimul in unum diues & pauper. Nonnulli, qui Bar baros diligitis, & eos in condemnatiõe ue- ſtra aliquando laudaſtis, diſcutite nomen & intelligite mores. Nunquid alio nomine uo cari poterant, niſi ut Barbari dicerentur? fe- rocitatis itaq; uocabulum & crudelitatis & terroris poſſidentes. Quos quantiſcunq; mu neribus foueris, quantiſcunq; delinieris ob- ſequijs, illi autem neſciunt aliud, niſi inuide re Romanis. Et quantum ad eorum attinet uoluntatem, ſemper cupiunt ſplendorem & genus Romani nominis obnubilare. Nec ul lum Romanorum omnino deſiderant uiue- re, & ubi adhuc noſcuntur parcere ſubiectis ad utendum ſeruitijs illorum parcunt. Nam nullum dilexere Romanorum aliquando. Si diſputare nitebatur de fide nobiſcum bar-

bara ferocitas,& hæreſis Arriana rationabi
liter diſputaret. Sed quando tenuit rationē?
quando à Patre deo,deum ſeparat Saluato-
rem?Quare dolis & calumnijs gerunt,& ue
lut ſpiritus tempeſtatis procella ſui furoris
totum ſubuertere uoluerunt? Si diſputatio
neceſſaria Epiſcopalis,quare ſuſpendia,qua-
re ignes,quare ungulæ ſimul & cruces?Qua
re Arrianorum ſempiterna proles cōtra in-
nocentes, genera talia tormentorum inue-
nit,qualia nec ipſe Mezentius exquiſiuit?Di
micauit contra innocentiam furoris cupidi-
tas,& auaritia crudelitatis, ut & animā per-
deret & ſubſtantiam arriperet.Si collatio de
ſiderabatur,quare rapinæ rerum alienarum
non tantum ſacerdotum, uerū etiā omnium
laicorum?Sed illi expoliati lætati ſunt, & ra
pinam rerū ſuarum cum gaudio ſuſceperūt.
Adſit iam quæſo omnis ætas, omnis ſexus,
omniſq; conditio. Adſit obſecro omnis tur
ba catholici nominis, quæ gremio paterno
toto orbe geſtatur, quæ ſola germanū com
mendare nouit affectum, quæ didicit à Pau
lo magiſtro,& gaudentibus conlætari,& cū
lugentibus lamentari.Conueniant ſimul ad
domū noſtri doloris, & paribus oculis fun-
damus flumina lachrymarum,quia cauſæ et

fidei noſtræ unum eſt negocium. Nullum uolo mecum ad condolendum hæreticum conuenire, qui forte concupiſcit addere ſuper dolorem uulnerum meorum, & gratulatur quotidie malis meis. Nolo, nolo, non ego extraneum, ſed fraternum habere affectum. Nolo affectum filiorum alienorum, quorum os locutum eſt uanitatem, & dextera eorum, dextera iniquitatis, quia filij alieni ſupermentiti ſunt mihi, inueterauerunt & claudicauerũt à ſemitis ſuis, dicũt mihi quotidie: Vbi eſt deus tuus? Dum affligitur populus, pretioſo agni ſanguine comparatus, inter quorum opprobria ego ad flagella paratus, non deſiſto cantare domino flagellato. Amoue à me flagella tua, quia defeci non à fortitudine manus tuæ, ſed à perſecutione hæreſis Arrianæ. Adueniant mihi omnes, qui mecum anguſtum carpiunt iter, & propter uerba labiorum dei, uias cuſtodiũt duras, & uideant, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus, quoniam uindemiata ſum in die furoris domini. Aperuere ſuper meos ſuũ omnes inimici mei, ſibilauerunt et fremuerũt dentibus ſuis. Dixerunt: deuorauimus eam, en iſta eſt dies, quam expectabamus, inuenimus & uidimus. Adeſtote angeli dei mei, qui nunquã

ciant ad caſtigationem, quæ iuſte illata ſunt nobis. Iamiamq́ delinquentibus uenia poſtuletur, dicatur angelo percutienti: Sufficit, iam cohibe manum tuam. Quis ignorat hæc nobis probrorum noſtrorum ſcelera procuraſſe? Aberrantibus à mandatis dei, & in lege eius uolentibus ambulare, Sed proſtrati rogamus, ut non ſpernatis ueſtros miſeros peccatores, per eum, qui uos ad apoſtolicum culmen prouexit humiles piſcatores. Tenuit ſceleratiſſimus Hunerychus dominationē regni, annis ſeptem & menſibus decem, meritorum ſuorum morte conſummatus.

Nam putrefactus & bulliens uermibus, non corpus, ſed partes corporis eius uidentur eſſe ſepultæ. Sicut ille legis datæ tranſgreſſor rex, quondam ut aſinus ſepultus eſt, ita iſte in breui ſimili morte perijt.

FINIS PERSECVTIONIS AFRICAE.

IN DIVI VICTORIS HIſtoriam Ogdoaſtichon Reinhardi Hadamarij, ad Lectorem beneuolum.

Splēdida nō radiāt hoc ſimplice ꝟba libello
Dulcia nec ſuaui carmina pulſa cheli.
Hiſpida tēporibus par eſt cultura malignis,
Lugubres habitus æquiparare ſtudens.
Sic antiqua refert fidei monumēta ꝓbaræ.
Mirificum ueræ relligionis epos.
Nullius hic probitas, ergo quæſiuerit illud
Grandiſonis alij quod cecinere modis.

1031290